ئاواره

گۆڤاری فەرهەنگی - کۆمەلایەتی

ژمارە (٢) زستانی ١٩٩١

ئەنجومەنی فەرهەنگی کورد لە ئاڵمیره

(نـاواخـــن)

* سـەرووتـار		١
* دەقی ووتارەکەی ئەنجومەنی فەرهەنگی کورد لە ئالمیرە٠کەلە دووی ڕێبەندانی ئـــەم ساڵدا خوێندرایەوە٠		٣
* نـەتەوە کـەمان بناسین(پاشماوەی ژمارە٢)	م٠شلماشی	۶
* هەزاریشـــمان چـوو	م٠شلماشی	١٠
* خەبات ؟	مـاموسـتـا	١٣
* راپۆرتێك لەسەر کوردستان لە(فۆلکس کرانت) وەرگیراوە٠		١۶
* راگوێزان(پاشماوەی ژمارە ٢)	قوتابیەکی هونەر	١٨
* وەڵامێــــك بۆ		٢٣
* گوڵی کوردستان (هونراوە)	مەوجود سامان	٢۴
* دووی ڕێبەندان		٢۶
* گفتۆ گۆیەك		٢٨
* یـادی هەڵەبجە		٣٠
* خشتەی ووشە یەکتر برەکان		٣٢

نـاونیشـان

ئـاوارە ، گوڤاریکی وەرزی سەربەخۆی هەمە چەشنەیە٠ بەرهەمەکانتانی بـــۆ بنێرن٠٠٠٠ڕەخنەی لێ بگرن-یـارمەتی بدەن٠تاگەشە بکات و زیاتر خزمـەت گوزار بێت٠	K.C.V.A Koerdische Culturele- Vereniging almere P.B.10278 almere BANK NR: 321008820

سەروتار

لەمێژساڵە گەلی‌کورد لەپێناوی مافەڕەواکانی‌دا تێدەکۆشێ. سەرانسەری سەدەی‌بیستەم بە لەخۆبوردوویی وگیانبازی رۆڵەکانی ئەمگەلە هەژارە پڕبوەتەوە. ئەوەی جێگای سەرنج و داخە، ئەوەیە کەتائێستاش بووکی ئاواتی لەئامێز نەگرتوەو مەسەلەکەی هەروا بەچارەسەرنەکراوی ماوەتەوە. بۆنیشاندانی ئەوبارە نالەبارە، گەلێك هۆی نێوخۆیی و لاوەکی باس دەکرێن، کەبەباوەڕی من گرنگترینیان بریتی‌یە لە: نەبوونی یەکیەتی بەکردەوە لە نێو باڵەجیاوازەکانی جوڵانەوەی‌گەلی‌کورد لەسەرانسەری کوردستاندا. دیارە شوێنەواری ئەمپرشوبڵاویە لەقۆناغێکەوە بۆقوناغێکی‌تر بەتەواوی دەگۆڕێ. جاری‌وایە زەمینەی یەکگرتن لەنێوخۆی کوردستاندا نەبوەو لەمەیدانی نێونەتەوەییش‌دا هەل‌ومەرج بواری نەداوە. بەتایبەت لەسەردەمی شەڕی‌سارد لەنێوان شەرق‌وغەرب دا، زۆر جار زەمینەی دووبەرەکی زۆرتر بوو هەتایەکگرتن. ئەوەش بەدەست جوڵانەوەی‌کوردستان نەبوو. دنیا بە دوو بەرەی دژی‌یەك دابەش‌کرابوو؛ هەریەکە لەووەڵاتانەی کوردستانیان تێداهەڵکەوتوە، لایەنی‌یەکێك لەودوو بەرانەیان دەگرت. دیارە جوڵانەوەی گەلی‌کوردیش‌لەووەڵاتەدا، بەناچار لایەنی ئەولای دەگرت. واتە گەلی‌کورد ئازادی ئەوەشی بونەمابووە، کەدۆستی‌خۆی لەمەیدانی نێونەتەوەیی‌دا هەڵبژێرێ.

لەهەل‌ومەرجی ئێستادا بەخۆشیەوە ئەوکۆسپە نەماوە، دنیا ئاڵ‌وگۆڕی بەسەرداهاتوە وپەیوەندیەکانی نێونەتەوەیی بەجۆرێکی‌تر تەنزیم دەکرێن. ئیستا هەروەڵاتەی لەبیری قازانجەکانی خۆی‌دایە، بیری‌قازانجی هاوبەشی بلۆکێك، جێگای‌خۆی داوە بەپەیوەندی‌ئابوری نیوان وەڵاتەکانی بلۆکیك، بەلەبەرچاوگرتنی قازانجی هەموو ئەندامەکانی وبەربەرەکانی هاوبەش لەگەل ناوچەکانی تری دنیادا. لەسەردەمی ئەمڕۆدا کێبەرکێ‌ئابوری جیگای شەڕی‌ئیدەئولوژی گرتوەتەوە. هیچ‌هێزیك لەجیهانەدا نەماوە، کەبەخاتری مەسەلەیەکی ئینسانی دەست لە قازانجی خۆی هەڵگرێ. ئیستا قازانجی گەلانی‌ژێردەست لەگەل هیچ‌هێزیك هاوبەش نییە. تەنیا ئەندامەکانی ئەوگەلانەن کەپێکەوە قازانجی هاوبەشیان هەیەو ئەگەربیان‌هەوێ بوونی‌خۆیان بپارێزن‌وبە مافەڕەواکانیان بگەن، هیچ‌ڕیگایەکی تریان نیە غەیری یەکگرتن.

ئەویاسا سروشتی‌یە زۆرتر لەهەرگەلێك، گەلی‌کورد دەگرێتەوە. چونکە گەلی‌کورد تەنیاگەلیکی گەورەیە لەدنیادا، کەلە بچوکترین مافەکانی ئینسانی خۆی بێبەشە. وەك ئینسانی دەرەجەدوو رەفتاری لەگەل دەکرێ‌و ئازادی لێ زەوت کراوە. بۆ ئەندامەکانی گەلێکی ئەوتۆ یەکنەگرتن هیچ‌مانایەکی نییە.

زورجار گویمان لێ‌دەبێ کەجیاوازی‌بیروراو هەل‌ومەرجی رێکخراوەسیاسیەکان بوەتە کۆسپی ریگای یەکگرتن، کەلانی‌کەم لەهەل‌ومەرجی ئێستاداو لەدەرەوەی وەلات دەتوانین بڵێین ئەوە راست نییە. رێکخراوەسیاسیەکان زۆرچاك دەتوانن لەدەرەوە لەژێرناوی ریکخراوی فەرهەنگی دیموکراتی‌دا پێکەوە هاوکاری بکەن. جگە لەوەش کوردەکانی دەرەوە بوخویان دەتوانن لەمجورە ریکخراوانەدا یەکبگرن.

ئێستا کەرۆژهەڵاتی‌نێوەراست بوەتە مەیدانی کێبەرکێ هێزەگەورەکانی دنیاو مەسەلەکانی ئەوناوچە سەرنجی تەواوی دنیایان بۆلای‌خۆیان راکێشاوە، جێگای‌خۆیەتی مەسەلەی‌کورد وەك یەکێك لەگرنگترین مەسەلەکانی رۆژهەڵاتی‌نێوەراست، سەرتوپی باسەکان بێ. کەچی بەداخێکی گرانەوە، تەنانەت جیگایەکی بچوکیشی بۆخۆی داگیرنەکردووە. دیارە بەشیکی ئەومەسەلەیە دەگەرێتەوە سەر هەڵویستی دوورلەمرۆڤایەتی دەوڵەتەکان ودام و دەزگاتەبلیغاتیەکانیان. بەلام نابێ‌ئەوەمان لەبیربچێ کەتاوانی سەرەکی ئەوبێ‌دەنگیە لەسەرمەسەلەی کورد لە پێش هەمووکەس‌دا لەسەرشانی کوردەکان بۆخۆمانە. هیچ‌کەس لەودنیامادیەدا نابێ چاوەروان بێ خەلکی بۆی لەخۆی دلسوزتربن. مەسەلەیەکی کوردی‌هەیە دەڵێ: تێکۆشین بەهەویای جیرانی ووشکە.

لەکاتیکدا دەیان ریکخراوی‌کوردستانی‌و هەزاران کوردی دانیشتوی دەرەوە، بەدیار قەزاوقەدەرەوە دانیشتون‌و تەکانێك نادەنە خۆیان، بوگلەیی لەخەلك، بکەین. لەکاتیکدا هیچ خەبەرێك لەخۆپیشاندان و خۆهێنانەگۆڕی کوردەکان نییە، بوچاوەروان بین خەلکی باسمان بکا. ئەگەر گەلێکی‌بن‌دەست خاوەنیکی نەبێ لێی بپرسیتەوە لەکاتی پێویستدا نوینەرایەتی بکا، هەربەجاریك لەبیردەچێتەوە. بەتایبەت لەناوچەیەکی گرنگو پرتەنگو چەڵەمەی وەك رۆژهەڵاتی نیوەراستدا، کەچەندین مەسەلەی چارەسەر نەکراوی تێدایە، هەرلەخوایان دەوێ هێندێکیان بن‌گۆمکەن. هەتا مەسەلەکەمتر، ئیمکانی سازش‌وچارەسەر زۆرتر.

ئەوەخاوەن مەتڵەبە کەنابێ رێگابدا مەسەلەکەی لەبیربچیتەوە. ئەوەخاوەن مافە کەدەبێ بەهەوڵ‌وتێکۆشانی‌لە رادەبەدەر، بەدووپات کردنەوەو هێنانەگۆڕی بەردەوامی مەسەلەکەی خۆی، کاریکی‌ئەتوبکا کەئوتوماتیك بچیتەنیو ئەفکاری خەلکەوە. دەبێ مەسەلەی‌کورد لەدەرەوە هێندە بهێنریتەگۆڕی، کەهەرکات باسێك لەرۆژهەلاتی نێوەراست کرا خودبەخود مەسەلەی‌کوردی تێدا بێتەگۆڕێ.

رەنگەهێندیك کەسی‌دوورەپەرێزو نائومید بلێن هەلسوران‌وهەوڵدان کەلکی‌نییە؛ زورکەس نەزەریان‌وایە کەهیچ ناکرێ، هەتاوەڵاتەگەورەکان نەیەنە سەرئەوباوەرەی کەدەبێ شتێك بۆگەلی‌کورد بکەن. ئەوبوچونە بەتەواوی‌غەلەتە، چونکە وەلاتەگەورەکان قەت لەخۆرا نایەنە سەرئەوباوەرەو دەردی‌سەری زیادی بۆخۆیان‌زیاد ناکەن. لەلایەکی‌تریشەوە کوردەکانی دەرەوە تائیستا ئەو بوارەیان تاقی نەکردووەتەوە تابزانین کەلکی دەبێ یان نا. تائیستا خوپیشاندانێکی گەورەی وێکرا لەسەرانسەری دنیا نەکراوە. جاریك ویکرابەیەکیەتیەوە هەولێك نەدراوە. دەنا ئیکجار بەمشێوەیە لەسەرمەسەلەی‌کورد، بێدەنگی نەدەکرا. دەنا تەنانەت بۆدوای شەڕیش لە دەفتەری باسەکان وەدەر نەدەنرا.

یەکێك لە هەڵە گەورەکانی ئێمە کوردەکان بێسەبرییە لەکاری دیپلوماسیدا • پێمان وایە هەرهەنگاوێك لەوبارەوە هەڵگیرا ، دەبێ لەماوەی دوو ڕۆژاندا ئەنجام بدا بەدەستەوە • کارێك دەکەین و بەدوای دا نایەتەوە • ڕادەوەستین تابزانین ئەنجامی ئەو چ دەبێ • خۆپێشاندانێك ڕێکدەخەین ، ئیتر بەدوایدا نایەتەوە ، پێمان وایە بۆچەندسالان بەسە • ئێمە ئێستاش لەخەونی ئەوەدا دەژین کەدنیا ببێتە دنیای فریشتەکانی ڕزگاری و مافەکانمان بۆ بستێنێ • جارێك مەکۆی ئەوفریشتانە لەشەرق دەبینین و جارێك لەغەرب • زەمانێك پێمان وابو سۆسیالیزم لەدنیادا پیادە دەبێ و مەسەلەکەی ئێمەش لەنێوئەودا چارەسەردەکرێ ، ئێستاش لەخەونی ئەوەدا دەژین کەلەپرۆسەی دیموکراتیزەکردن داڵاوریکی خێرخوایانەش لەئێمە بدرێتەوە • تەنانەت هێندێك جار ئەوەندە لەدنیای ڕاستی دوور دەکەوینەوە ، کەپێمان وایە "نەزمی تازەی دنیا"ی بۆشیش ، بەرهەمێکی بۆئێمە دەبێ • هێندە خۆشباوەڕین کەنازانین ئەو دەهۆڵی دیموکراسیيە ، تەنیا بۆپاراستنی قازانجەکانی خۆیانە •

مەبەست لەو ڕەخنانە هیچ هێزێك یاشەخسێکی تایبەتی نییە ، هەموئەوهێزانە یا شەخسانەی لەمەیدانی خەباتی گەلیکورددا چالاکبون ، کەم یازۆر ئەوهەڵانەیان کردووە • ئەمەش هیچ لەنرخی خەباتی ئەوان کەم ناکاتەوە ، چونکە کورد هێندەبێکەسە ، مەسەلەکەی ئەوەندە دژوار کراوە ، وابەدوژمنان گەمارودراوەوڕێگاچارەی هێندە لێئاڵوز کـراوە ، کەمەجبوربێ دەست بۆهەر پچکەدەوەنێك بەرێ • بەڵام دەبێ ئاخرەکەی خۆمان لەوە دڵنیا کەین ، کەهیچ کەس ، ناتوانێ بۆگەلیکورد لەخۆمان کوردەکان دڵسۆزتر بێ • تەنیاڕێگای سەرکەوتنمان یەکگرتنەو بەس • لەپێناوی یەکگرتن دا پێویستە دەست لەهەمو کێشەلاوەکیەکانی نێوخۆمان هەڵبگرین • ئەوکاتیە کەدەتوانین بودوستودوژمن ببینە جێگای سەرنجوباسی چارەسەری مەسەلەکەمان بکرێ •

هەروەك لەپێشەوە باسکرا ، یەکگرتنی گەورەو زۆرکاریگەر بریتییە لەیەکگرتنی ڕێکخراوەسیاسیەکانی کوردستان ، بەڵام ئەوەش بەومانایە نییە کەهەر جۆرە یەکگرتنێکی تر بێکەڵکە • کاری دەستەجەمعی هەرخۆی لەخۆیدا سەرکەوتویـە ، جگەلەوە گەلیکورد لەهەرمەیدانێکدا ، پێویستی بەیەکگرتن هەیە • هەرنەبێ لێکخربونەوەی ئەنجومەن وڕێکخراوەکانی فەرهەنگی دەتوانێ کەلێنێك پڕکاتەوە • لەهەروەڵاتەی کۆمەڵێك هەبێ کەنوێنەری کوردەکانی دانیشتوی ئەو وەڵاتـە بێ وکۆمەڵەکانیش هەموپێکەوە پەیوەندیبگرن ، بەڵکوئەوە ڕێگاخۆشکا بۆپێکهێنانی ڕێکخراوێکی گەورە لەدەرەوە کەبتوانێ بەهاوکاری لەگەڵ حیزبوڕێکخراوەسیاسیەکان ، مەسەلەی کوردبناسێنی ودیفاعی لێبکا •

بەومەبەستە داوا لەهەمو کۆمەڵە فەرهەنگیەکانی کوود لەهۆڵەندو وەڵاتەکانی دیکە دەکەین نەزەراتی خۆیان لەوبارەوە بۆگوڤارەکەمان بنێرن • باهەرنەبێ لەڕێگایەوە برێك لەگەڵ یەکتر بدوێین • گومان لەوەدا نییە کە بیرورا گۆڕینەوە قازانجی هەیە •

لانـــی کەم دەتوانین لە سەر یەك ویستی گشتی **یەك** بگرین " هاتنە گۆڕی مەسەلەی کورد لـــە کۆنفرانسی نێو نەتەوەیی ئاشتی بۆ ڕۆژهەڵاتی نێوەڕاست " دا •

چاوەڕوانی هەڵویستی کۆڕ و کۆمەڵە فەرهەنگی و سیاسیەکانین •

سـەرنوسـەر

دەقی ووتارەکەی ئەنجومەنی فەرهەنگی کورد لە ئالمیرە • کە لەدووی ڕیبەندانی ئەمساڵدا خوێنرایەوە•

K.C.V.A.
Koerdische Culturele Vereniging Almere
Postbus 10278
1301 AE Almere

ئەنجومەنی فەرهەنگی کورد لە ئالمیرە•

خوشکوبرایانی خوشەویست،

میوانە بەڕێزەکان .

لێك کوبوینەوە تا بیرەوەری ڕوژێکی پیروز جێژن بگرین •دووی ڕیبەندان ،ساڵڕوژی دامەزرانی کوماری میللی‌دیموکراتی کوردستان •بەو بوونەوە، پڕبەدڵ بەخێرهاتنتان دەکەین و پیروزباییتان لێ‌دەکەین •سوپاستان‌دەکەین کە بە دەنگی بانگەوازەکەمانەوە هاتون و لە جێژنەکەماندا بەشداری دەکەن •

ڕەنگە بوهێندێکتان پرسیارێ کە ئێمە بوچی جێژنی دووی‌ڕیبەندان دەگرین •لەوانەیە بەباوەڕی هێندێك کەس ئەوجێژنە تەنیا پەیوەندی بەڕێکخراوێکی دیاریکراوەوە هەبێ• بەڵام لەڕاستی دا بوچونی ئێمە شتێکی دیکەیە• ئێمە پیمان وایە دووی ڕیبەندان جێژنی هەرکوردێکە•ئەو شانازیە‌،پەیوەندی بە هەموو گەلی کوردەوە هەیەو جێگای خویەتی وەك جێژنی نەوروز ،بە جێژنێکی نەتەوەیی دابنرێ و هەمووساڵێ یادی‌بکرێتەوە ئێمە هەرچەند ئەنجومەنێکی بچوکین و دەنگێکی نووساوی چکولەمان هەیە،دیسانیش وەك ئەرکی سەرشان،بەنوبەی خومان ڕیزی‌دووی‌ڕیبەندان دەگرین • هیواداریین ببێتە وێنەیێك بوهەموو ئەنجومەن و ڕێکخراوە فەرهەنگی و کومەڵایەتیە سەربەخوکان •

گرنگی دووی‌ڕیبەندان بوگەلی کورد تەنیا لەوەدا نییە کە بوماوەیێك بە سەر چارەنوسی خوی‌دا دەسەڵاتی هەبوە• لە مێژووی هەزاران ساڵەی ئەو گەلە بەشخوراوەدا،زور قوناغی وا هەن کە حکومەتی بەهێزتر،پان‌وبەرینترو درێژخایەنتریان تێدا دامەزراوە•بووینە دەسەڵاتی کونینەکان‌لە .هەزارەی دووەمی پێش زایین‌دا ،کوردخوییەکان کە لە کتێبی ئاناباسی گزەنفون‌دا ،ساڵی ٤٠٠ی پێش زایین ناویان‌هاتووە،ئیمپراتوری‌ماد،مەڕدوخیەکان (٩٩٠تا١٠٩٦)لەدیاربەکر ،حەسنەویەکان لە (٩٥٥تا١٠١٥) وتەنانەت پاش هێرشی مەغولەکانیش ئیمارەتە بەهێزەکانی وەك: سوران،بوتان ، بابان‌وئەردەلان •هەمویان حکومەتی درێژ خایەنترو بەدەسەڵاتتر بوون لە کوماری میللی‌دیموکراتی کوردستان لەمەهاباد.

بەڵام گرنگی ئەو کومارە لەوە دایە .کەگەلی کوردیش بەشدار بووە لە پێك هێنانی دەسەڵاتی سیاسی دیموکراتی‌دا •

کوماری میللی‌دیموکراتی کوردستان لەئاخری سوەی یەکەمی سەدەی بیستەم دا دامەزراوە،بەشێوەروکێکی پێشکەوتووەوە بەبانگەوازێکی نەتەوەیی ماف خوازانەوە•ئەوکومارە لە سەدەی ڕزگاربونی نەتەوەکانی جیهان دا پێك هاتوە،سەدەی هەڵوەشانی پەیوەندیەکانی ئیستعماری و دامەزرانی دەسەڵاتەکانی نەتەوەیی‌سەربەخو• لەسەدەی لەقاودانی سیاسەتەکانی ئیمپریالیستی و جیگیربون‌وپەرەگرتنی دیموکراسی و ئازادی‌دا • ئەوکومارە پاش ئیمزاکرانی پەیمانی ٢٤ی‌ژوئیەی ١٩٢٣ی‌لوزان دامەزراوە•بەماوەیێك کەمە پەخشکێشانی ئیستعمار ونەمپریالیزمی جیهانی بوئەوە داڕێژرا .تاگەلی کورد بو هەتا هەتایە بە پارچەکراوی‌وژێر دەستەیی بهێڵنەوە•کەوابو کوماری میللی‌دیموکراتی کوردستان لە پلەی هەوەڵ‌دا سوسە کرێ بوو کەئەو پلانەی ئیستعمار تێکدەشکاند و ڕای گەیاند کە گەلی کوردیش حەقیەتی و لەتوانای دایە دەسەڵاتی سیاسی خوی بەدەستەوە بگرێ •

کوماری میللی‌دیموکراتی کوردستان چون دامەزراو چی بەسەر هات؟

کاتێك شەڕی دووەمی جیهانی دەستی پێکرد .ڕەزاشا خەریکە خوی لە ئالمان نزیك کردبوە• پاش ئەوەی لەحاوینی ١٩٤١دا هێرشی ئالمان بوسەر یەکێتی سوڤیەت دەستی پێ کرد .جەبهەیەکی گەورە لە سێ دەوڵەتی ، سەد هێرشی یەکێتی سوڤیەت .ئینگلستان‌وئەمریکا دژی ئالمان‌وئیتالیا پێکهات• ئەواند بەوئەنجامە گەیشتن کە ئێران بگرن .باهەم نفوری ئالمان لەوێ ببڕن و هەم ئەمنە ڕێگایێکی بوناردنی چەك‌وتەقەمەنی بو یەکیەتی‌سوڤیەت• ڕوژی ٢٥ی

نوێی ١٩٢١ لەشکری سوور لە شیماڵەوە. ئەمریکاو ئینگلستانیش لە جنوبەوە هاتنە نێو خاکی ئێران. ڕژێمی دیکتاتوری ڕەزاشا نەیتوانی بەبەرەنگاری بکا و ڕووخا. کۆنترۆڵی جنوبی کوردستان کەوتە دەست ئینگلیزو ئەمریکاو شیماڵی کوردستانیش کەوتە دەست یەکیەتی سۆڤیەت. ناوەندی کوردستان کە پێشتریش چەندڕاپەرینێکی تێدا کرابو، ئێستاش نەکەوتبوە بەردەستی هیچ کام لەو دوو بەرەیەو خەڵکەکەی هەرێمەکانی لەهەموو کوردستان، بە تایبەتیش لەو ناوچەیە، زوڵم وزوری لە ڕادە بەدەریان لە ڕژێمی پاشایەتی دیبو، پەلاماری بنکە نیزامیەکانیان داو زووربەیان چەك کردن. گەلانی ئێران بەگشتی و گەلی کورد بەتایبەتی هەناسەیەکی ڕاحەتیان لەدەست ڕژێمی ڕەزاشا کێشا. جوڵانەوەی سیاسی لەزۆر جێگا دەستی پێکرد.
لە کوردستانیش لەڕۆژی ٢٥ی خەرمانانی ١٣٢١ واتە ١٦ی سپتامبری ١٩٤٢دا ڕێکخراوێکی سیاسی بەناوی کۆمەڵەی ژ.ك دامەزرا، کەلە ماوەیەکی کورتدا ناوەندی کوردستانی گرتەوە. پاشان لە٢٥ی گەلاوێژی ١٣٢٤ دا (١٦ی ئاگوستی ١٩٤٥) هەرلەسەر بناغەی ئەو ڕێکخراوە حیزبی دیموکراتی کوردستانی ئێران دامەزرا. دیارە بەبەرنامەیەکی سیاسیی ڕێکوپێکترەوە. ڕێبەری ئەو حیزبە، پێشەوا قازی محمد ئینسانێکی لێزان و دڵسۆز بو. لەهەردەرفەتێك بـۆ بەدەست هێنانی مافەڕەواکانی گەلی کورد کەڵکی وەردەگرت. ئەو لەماوەیەکی کورت داتوانی هەوڵێکی زۆر بدا. لەگەل هێزی تازە بەتوانای ناوچەو لەگەڵ ڕێکخراوە دیموکراتیەکانی ئێران بووێنە فیرقەی دیموکراتی ئازەربایجان پەیوەندی بگرێ. تەنانەت تەڵبی پشتیوانیشی لەو هێزانە وەرگرتبو، بۆیە بەتەواوی دڵگەرم بو کەلە ڕاگەیاندنی دەسەڵاتی سیاسی سەربەخۆی گەلەکەیدا سەر دەکەوێ. بۆیە پاش ماوەیەکی زور کـورت، واتە ١٦٠ ڕوژ پاش دامەزرانی حیزبی دیموکرات، ڕۆژی دووی ڕیبەندانی ١٣٢٤ (٢٢ی ژانویەی ١٩٤٦) لەمەیدانی چوارچرای مهاباد، لەکوبونەوەیەکی زوربەرینی گەلی دا، دامەزرانی کوماری میللی دیموکراتی کوردستانی ڕاگەیاند.
بەداخەوە کراتەوە تەمەنی ئەو کومارە زۆر کورت بو. تەنیا ١١ مانگی خایاند. بەڵام دەبێ بەشانازیەوە بگوترێ لەو ماوە کورتەدا زۆر هەنگاوی مێژوویی گرنگی هەڵگیرایەوە. کەزوربەیان ئاواتی زۆر لە مێژینەی خەڵکی کوردستان بـوون وەك ڕەسمی بوونی زمانی کوردی. دەرچوونی ڕۆژنامەو گۆڤارێکی زۆر بەزمانی کوردی، بووێنە: (ڕۆژنامەی کوردستان، گۆڤاری کور-دستان، گۆڤاری هاواری نیشتمان، گۆڤاری هاواری کورد، گۆڤاری هەڵاڵە، گۆڤاری گڕگاڵی منداڵان) وزۆر کتیبی بە نـرخ. دامەزرانی یەکیەتی سەندیکا سەنعەتکان. یەکخستنی هێزی میللی کوردستان (هێزی پێشمەرگە)، جوڵانەوەیەکی بەرچاو لەبواری ئابوریەوە لەکوردستان دا دەستی پێکرد و بوبەکەمجار کوردستان لەگەڵ بازاری دەرەوە پەیوەندی گـرت. ئازادی سیاسی لەناوچەی ژێردەسەڵاتی کوماردا، تەنانەت لەسەرانسەری ئێران دا بێوێنە بوو. حکومەت دابین کردنی ئاسایشی ناوچەی ژێر دەسەڵاتی کوماردا جێگای سەرنج بوو، لەکاتێك دالەزوربەی وەڵاتدا هەرجومەرج بەتەواوی حاکم بوو. ئەو هەنگاوانەش گرنگتر ئەوەبو کە گەلی کورد لەو هەل ومەرجەدا بوبەکەمجار دەسەڵاتی سیاسی، دیموکراتی و سەربە-خۆی خۆی چێشتبو.

گرنگترین هۆیەکانی کوماری کوردستان دەتوانین بەم جۆرە ناوبەرین:
لەهەموو گرنگتر گۆڕانی هەلومەرجی سیاسی نێونەتەوەیی بو. ١٨ی بانەمەری ١٣٢٤ (٨ی مەی ١٩٤٦)، ئالمان بێ مەرج تەسلیم بوو شەڕی دووهەمی جیهانی گەیشتە کۆتاییەکانی خۆی. پێشتر لەتاران ڕۆژی ٩ی سەرماوەزی ١٣٢٢ سەرانی ڕوزوێلت و چەرچیل و ستالین بڕیاریان دابو. شەش مانگ دوای تەواوبونی شەڕ، هەرسێك وڵات، خاکی ئێران بەجێ بێلن. دیارە پاش تەواوبوونی شەڕ سوپای سوور زووتر مابوەوە. بەڵام پاش ئیمزاکردنی پەیمانی هاوبەش لەگەڵ ئێران و وەرگرتنی ئیمتیازی نەوت. ئەویش سوپای خۆی کێشایەوە. لەوحاڵەدا کوماری کوردستان لە بواری نێونەتەوەیی بێ پشتیوان مابوەوە. بەتایبەتی دوای ئەوەی کوماری ئازەربایجان تەسلیم بیو. حکومەتی کوماری کوردستان تەنیا

لەناوچەیەکی بچوکی کوردستان دەسەلاتی هەبو،هێشتا نەی توانیبو پەرە بگرێ ودەسەلاتی خوی لە هەمو کوردستان بەهێز بکا· هێندێک لەسەرۆک عەشیرەتەکانیش بە نهێنی پەیوەندیان هەبو لەگەڵ دەوڵەتی ناوەندی·ئەوان لە نێوەروکی پێشکەوتن‌خوازانەی کومار دەترسان·لە هەموی ئەوانەش بگەرێینەوە هێندێک باری لاوازو بێ نەزمی‌وکەم ووریی بەشێک لە کاربەدەستانی کومار شوێنەواریکی خراپیان هەبو· لەهەموشیان گرنگتر پشتیوانی ئیمپریالیزم لە دەوڵەتی ناوەندی بەهێز کردنەوەی ئەو دەوڵەتە لەدژی دەسەلاتی ناوچەیی کەلانی ئیران وهەروەها پشت تێ کردنی دەوڵەتی سوڤیەت بو بەدەست هێنانی ئیمتیازی نەوت لە ئیران،هەمویان بونە هوی رووخانی کوماری کوردستان·

روژی ٢٦ی سەرماوەزی ١٣٢٥ (٦ی ژانویەی ١٩٤٧)،بەهاتنی ئەرتەشی دەوڵەتی ناوەندی بونێو شاری مهاباد چرای هیوای گەلی کورد کوژایەوەوکومارەکەی رووخا· روژی ١٠ی خاکەلیوەی ١٣٢٦ (٣٠ی مارتی ١٩٤٧)،پێشەوا قازی‌محمد،سەیفی‌قازی و سەدری‌قازی لەمەیدانی چوارچرای مهاباد لە سێدارە دران و کوماری کوردستان بە جوانەمەرگی لە خوێن دا شەلال کرا·بەلام ریشەی لەدڵی هەر کوردێکی دڵسوز دا داکوتاو بو بە سەرەتای دەست پێکردنی قوناغێکی تازەی خەبات بو رزگاری·قوناغێک کە جولانەوەی گەلی کوردی بەرەو ریزەوێکی سیاسیتر، تەشکیلاتی ترو دیموکراتیتر برد·

هیواداریین لە داهاتویەکی نیزیک دا بتوانین جیژنی رزگاری بگرین و جێگای بیرەوەری دووی‌ریبەندان بگوێزینەوە نێو جەرگەی کوردستان· بەهیوای ئەو روژە. سەرکەوتوبن·

ئاوارە بو هەر نوسراوێکی بەکەلک ، باوەش دەکاتەوە· داوا لەخوێنەرانی بەرێز دەکەین بە نوسراوە جوانەکانیان گوڤارەکەمان ، دەوڵەمەند بکەن·

ئەو نوسینانەی لەژێر ناوی نووسەرەکانیان بلاودەکرێتەوە· رای نوسەرەکە خویەتی· مەرج نیە رای گوڤارەکە بێت·

نەتەوەکانمان بناسین

نەتەوەی کورد و باری مێژوویی بە کورتی :ــ (پاشماوەی ژمارە "١")

م . شەلماشی

لەژمارەی پێشودا زۆر بە کورتی چاوێکمان بەسەر گەورەترین ڕوداوە مێژووییەکانی کوردستان دا خشاند تاسالی ١٨٩٨ ی میلادی . لەبەرئەوەی ــ هەڵسەنگاندنی مێژوویی نەتەوەیەك هەرگیز لە توانای ووتارێك و تەنانەت کتێبێکدا نییە، نەچوومە نێو ئەو دەریا گەورەیەوە . ووتارەکە تەنیاو تەنیا باری وەبیر هێنانەوەی ڕووداوەکانی هەیە . جا ئەگەر قەڵەم بەدەستێکی بە توانا قوڵی لێ هەڵماڵێ و یەك بەیەکی ئەو ڕوداوانە شی بکاتەوە کارێکی گەورە دەبێت . لەم ژمارەیەشدا هەروەك ــ ڕەوتی پێشوو ، ئاورێك لە مێژووی گەلەکەمان دەدەینەوە ــ ئەم جارەیان لە دوای سالی ١٨٩٨ وە دەست پێ دەکەین . لە سالی ١٩٠٨ دا ــ کەشۆڕشی تورکیای لاو سەرکەوت ، بلاوی کردەوە، کە قانونی یەکسان بۆ هەموو نەتەوەکانی دانیشتوانی تورکیا پەسەند دەکا . دیارە هەروەکو لە دوایی دا دەرکەوت ، مەبەستی کار گێرانی تورکیای لاو تەنیا فریودانی نەتەوە ژێردە ستەکانی تورکیا بوو بەتایبەتی گەلی کورد کەلەو کاتەدا هێزێکی گەورەی نیزامی بە حیساب دەهات و تەنانەت لەنێو ــ ئەفسەرە لاوەکانی سەر بە شۆڕشی تورکیای لاودا ، گەلێك ئەفسەری کوردی هەڵکەوتوو هەبوون زور جێگای سەرنج ڕاکێشانی بەریوە بەرانی شورشی تورکیای لاو بوو . ئەوان دەیان هەویست بە نرخی هەر بەلێنێك بێ ئەو هێزە بەلای خۆیان ڕاکێشن و لە کێ بەرەکێی بەدەست هێنانی دەسەلاتدا کەلکی لێوەرگرن . هەروەك لەو کاتێکە شیاندا بەتەواوی سەرکەوتن . بەلام تەنیا سالێکی پێ چوو تا ئەوانیش ڕوی ڕاستەقینەی خۆیان دەرخەن . لەسالی ١٩٠٩ دا دیسان لە جاران ــ خراپتر سەرکوت کردنی نەتەوە ژێر دەستەکان دەست پێ کردەوە .سالی ١٩١٨ کاتێك لە مودوروس تەقە وەستاندی گشتی ڕاگەیەنرا ، ئیمپراتوریەتی عوسمانی کەلەشەری یەکەمدا پشتیوانی لە ئەلمانەکان کردبوو رووخا. سالی ١٩٢٠ کونگرەی سان ڕیمۆ گیرا . لەو کونگرەیەدا جارێکی تر ناوچەی ڕۆژهەلاتی نێوەراست مەرزەکانی گۆران . عیراق کەوتە بن دەستی ئینتدابی بەریتانی و هەروەها ویلایەتی ــ موسڵیش خرایە سەر کە زوربەی دانیشتوانی کورد بوون . بەلام هەر لەو کونگرەیەدا ڕێگا درابوو کە دوو دەوڵەتی کوردی و ئەرمەنی لەو ناوچەیە دامەزرێن کەلە پەیمانی سایکس بیکو دا بو روسیا دانرابوو. کە کوردستانی عیراق هەر لەو سەرو بەندەداشورشی کورد بەسەروکایەتی شیخ مەحمودی نەمر دەستی پێ کردبوو. وبستی شیخ مەحمود دامەزراندنی حکومەتێکی کوردی لە کوردستانی جنوبی بوو. خەباتی شیخ مەحمود دژی ئینگلستان بوو،چونکە ئەوناوچەیە لە ژێر دەسەلاتی ئەو وەلاتە ئیستعماریەدا بوو. شورشی شیخ مەحمود ، جولانەوەکانی تری کوردستان و هەندێك مەسلەی نیونەتەوەیی دیکە ، بوونە هۆی ئەوەی لە (١٠) ی ئابی ١٩٢٠دا ، لە پەیمانی سیڤر ، بەندی (٣) مادەی (٦٢ــ٦٤)دا ، دامەزراندنی دەوڵەتێکی کوردی لەبەشێك لە کوردستان پەسەند بکرێ.

کەچی قازانجی وەڵاتە گەورەکان جارێکی تر – سەناریۆی تازە دێنێتە کایەوە . ساڵی ١٩٢١ – پەیمانێك لە نێوان تورکیاو فەرەنسەدا دەبەستریٌو بەپێی ئەو پەیمانە بەشێك لەکوردستان ، واتە جەزیرە و کورداغ دەخرێتە سەر سوریا کە موستە عمەرەی فەرەنسا بوو . ڕێگا بۆ دابەش بونی – کوردستان بەوجۆرەی ئێستا هەیە خۆشدەکرێ . ساڵی ١٩٢٣ شۆرشی شیخ محمود بە ئەو جێ خۆی دەگا . شیخ لەقەبی "شای کوردستان" – وەردەگرێ . پەیوەندی لەنێو ڕێبەرانی ئەو کاتی کورد بەهێزدەبێ . سمایل خانی سمکو کە لەکوردستانی ئێران ڕێبەری شۆرشێکی بەهێز بوو ، سەرلەشیخ محمود ئەداو بەم جۆرە ڕێگا بۆپێکهاتنی کوردستانی ئازادو سەربەخۆ هەموارەدەبێ . بەلام ئیستعماری ئینگلیز کێچی لەکوڵی دەکەوێ و لەتر– کوردستانێکی سەربەخۆ ،دەکەوێتە هەوڵوتەقەلا . لەدژی – شیخ محمود شەردەکات . شەڕێکی خوێناوی . فڕوکەکانی ئینگلیز شاری سلێمانی بوردومان دەکەن .

لەئاخری شەری گەورەی نێوان شیخ مەحمودو – ئینگلیزدا ، لەدەربەندی بازیان ، شیخ مەحمودی نەمر بە برینداری دەگیرێ و دوور دەخرێتەوەبۆ هیندوستان . هەرئەو ساڵە واتە ١٩٢٣ پەیمانی لۆزان دەبەستری لە نێوان حکومەتی کەمالی تورکیا و هێزەکانی هاوپەیماندا ، کەئینگلیز، فەرەنسە ، ئەمریکاو هیندێك وەڵاتی تری ئۆروپایی تیدا– بەشدار بوون . ئەو پەیمانە نیوە ڕۆکی پەیمانی سیڤر دەشواتەوە و کوردستان بەو شێوەیەی ئێستا هەیە دابەش دەکا . کوردستان دابەش کراو بەڵێنەکان ژێرپێ خران . ڕێبەرانی کورد بەفێڵ و تەڵەکە شەهید کران وەك(سمکو کە لەساڵی ١٩٣٠ لە ڕێگای شنۆیە لەلایەن سەربازانی ئێرانیەوە کەمینی بو دانرا و شەهیدکرا) یا گیراو ڕەوانەی سیا چاڵەکان کران .دیارە هیچ کام لەو دەست درێژیانە نەیان توانی گەلی کورد بە چۆك دابێنن و دەستی پێ لە خەبات هەڵگرن . بە پێچەوانەوە هاوکات لەگەڵ زۆرتر بوونی دوژمنان و دژوار تر بونی ڕێگای تێکوشان ، گەلی کوردیش هەنگاوی تازەو گونجاوتری هەڵهێنایەوە . خەباتی گەلی بەشکراوی کورد پێی نایە نێو قوناغێکی تازەوە ، قوناغی دامەزراندنی ڕێکخراوی سیاسی .قوناغی خورێك خستن و نەزم دان بەخەبات .ساڵی ١٩٢٧کۆمەڵەی خۆیبوون لەکوردستانی تورکیە دامەزرا . هەروەك لەناوەکەی دەردەکەوێ ئامانجی ئەو کۆمەڵەیە سەربەخۆیی کوردستان بوو ، لە ماوەیەکی کورتدا توانی لە ناوچەیەکی پان و بەرینی کوردستانی تورکیەدا پەرە بگرێ و بەهێز بێ . ئەو کۆمەڵە لە کونگرەیەکدا پێکهات ، کەنوێنەرانی چەندین کۆمەڵەی جیاوازی تیدا بەشدار بوون . کومەڵەی تەعالی کوردستان ،حیزبی میللەتی کورد، کومیتەی ئیستقلالی کوردستان و کومیتە ی ئیجتماعی کوردستان، لەو کونگرەیەدا بەشداریان کرد. هەولێکی گەورەبوو بو خڕکردنەوەی هێزە پرشو بڵاوەکانی گەلی کورد . لەو کونگرەیەدا توانرا ڕێك کەوتنێکی گەورە بەدەست بهێنرێ و هەموو ئەو کۆمەڵ و حیزبانە لەژێرناوی (کۆمەڵەی خۆیبوون) دا لێك خڕبنەوە . کە ئامانجی ئازاد کردنی کوردستان بوو. لە ڕێبەرایەتی ئەو کۆمەڵەیەدا – ئینسانە هەڵکەوتوو بەناوبانگەکانی ئەو سەردەمە بەشداربوون . جەلادەت بەدرخان، کامەران بەدر– خان ، سورەییا بەدرخان ، قودرەت بەگ، ئەکرەم بەگ ، جەمیل پاشازادە، نوری پاشا، شاهین– بەگ، حەسەن ئاغای جاجو و عارف بەگ بەشداربوون .

ئەو ڕێکخراوە سیاسیە لە ماوەیەکی زۆر کورتدا زۆر بەهێز بوو لە ساڵی ١٩٣٠ دا ڕاپەرینی ئاراراتی وەرێ خست . ڕاپەرینی ئارارات زور بەتوندو – خێرای پەرەی گرت . دەولەتی تورکیە بەجارێك لەو هێز گرتنەی ڕاپەرین توقی . تەواوی ئیمکانیا– تی نیزامی خوی بو تەرخان کرد . تەنانەت هەمو هێزی هەوایی خوی خستە کار بۆ تێکشکاندنی ئەو ڕاپەرینە . لەئەنجامدا ڕاپەرین سەرکوت کراو– ڕێبەرانی ئاوارەی هەندەران بوون یاشەهید کران . گەورەترین ڕێبەری ئەو ڕاپەرینە ، ئیحسان نوری–

پاشا رای کرده خاکی ئێران٠ هەتا وەفاتی کرد لەساڵی ١٩٧٦ هەرلەوێ مایەوە٠لەکوردستانی ئێران ساڵی ١٩٣١ راپەرینێك سەری‌هەڵدا بە ریبەریی جەعفەر سولتان٠ ئەو راپەرینە پاشماوەی‌هێندێك سەرپێچی سەروك عەشیرەتەکان بوو ، لەدەوڵەتی مەرکەزی ، نێوەرۆکی سیاسی زور روونی نەبوو ٠ هەرلەو ساڵە لەلایەن ئەرتەشی ئێرانەوەسەرکوتکرا .

ساڵی ١٩٣٣ راپەرینی بارزان‌لە کوردستانی‌عیراق بەئەوجی خۆی گەیشت٠ ئەو راپەرینە لەراستیدا ساڵی ١٩٣١ دەستی پێکردبوو٠ لەوساڵەدا حکومەتی عیراق بەبەهانەی‌ناکۆکی نێوان بارزانیەکان و هەرکیەکان ، هێرشی کردە سەر بارزانیەکان دیارە پشتیوانی لە هەرکیەکان لەبەرامبەر بارزانیەکان دا لەبەر ئەوە بوو کە بارزانیەکان وەك کوردێك خۆیان دێنایە گۆرێ و دەولەت زور چاك‌لە مەبەستی نهێنی ئەوان ئاگادار بوو٠ هەرچەندە کێشەی نێوان‌بارزانیەکان و هەرکیەکان لەسەرەتادا لایەنی مەزهەبی و شیخ گەری هەبوو ، چونکە هەرکیە-کان بەسەرۆکایەتی شیخ رەشیدی لۆلان بە بەهانە ی ئەوە شەریان بەشیخ ئەحمەدی بارزان فرۆشت کە گوایە شیخی بارزان بۆتە مەسیحی و لەگەڵ ئاشوریەکان دەستی تێکەڵ کردووە ٠ دیارە ئەوە درویە کی بێ‌ئەم لاوئەولا بووکەلەلایەن دەوڵەتی عێراق و ئاغا ئینگلیزەکانیانەوە بلاوکرابوو وە٠ تا بەم جورە عەشیرەتە کوردەکان تێك بەردەن و عەشیرەتی بارزان کە بیرو باوەری کوردایەتی لەنێودا بوو، بە عەشیرەتی هەرکی کەلە باری مەزهەبیەوە زور ووشك بوون ، تەمبێ کەن ٠ هەروەکو کاتێکیش کە دیتیان هەرکیەکان نەیان توانی بارزانیەکان تێك بشکێنن ، بۆ خۆی هاتە مەیدان و پاییزی ١٩٣١ هێرشی کردە سەر بارزان ٠ بەلام ئەم هێرشەش بە توندی تێك شکاو ژمارە یەکی زۆر لەسەربازەکانی عیراقی بەدیل گیران٠ دوو مانگ پاش هێرشی یەکەم ، لەنێوەراستی زستاندا هێرشیکی توندو تیژی دیکەیان کردە بارزان ، کەئەویش بەتوندی تێك شکا ٠ حکومەتی عیراق ناچار بوو تا بەهار چاوەروانی بکا لەبەهاردا دیسان بەدام و دەزگایەکی گەورەی نیزامیەوە و بە پشتیوانی هێزی‌هەوایی ئینگلیز هێرشی کردەوە ناوچەی شێروانی گرت ٠ بارزانیەکان زۆر قارەمانانە شەریان کردو زەربەی زۆریان لە دوژمن دا، بەلام توانی پیشی پێ بگرن و لە مانگی خاکەلێوەدا گوندی بارزان گیرا ٠ لەگەڵ ئەوەش شەری پارتیزانی هەر درێژەی کێشا ،تابەهۆی کەوتنی فروکەیەکی ئینگلیزی و بەدیل گیرانی سەر نشینەکانی ئەو فرۆکەیەوە ، ووت و وێژ لە نێوان بارزانیەکان و ئینگلیز دەستی پێ کردو شەر راگیرا ٠

ئاخرە کەشی شیخ ئەحمەد ناچار بە چوارسەد کەسەوە پەنای بردە بەر تورکیا ٠تورکیا ئەوانی بو مەرزی بولغارستان دورخستەوە ٠ بەلام ساڵی ١٩٣٢ ئازادی کردن ٠ شیخ ئەحمەدو شیخ محەممەد صدیق و مەلا مستەفا فەوری گەرانەوە بارزان و شەرێکی پارتیزانی تازەیان دەست پێ کرد کەلە ساڵی ١٩٣٣ بە ئەوجی خۆی گەیشت و فشاری بۆ دەولەتی عێراق هینا ٠ ئەو راپەرینە ساڵی ١٩٣٤ تێك شکاو براکانی بارزانی بەدیل گیران ٠ لە سەرەتادا لە ناسریەو پاشان لە سلیمانی زیندانی کران .هاوینی ئەو ساڵە مەلامستەفا لە زیندانی سلیمانی رایکرد ٠ ساڵی ١٩٣٦ تا ١٩٣٨ راپەرینیکی دیکە لە کوردستانی تورکیە لە دەرسیم سەری هەڵدا ٠ دەرسیم هەر لە ساڵی (١٩٢٥)ەوە یەکێك لە ناوەندەکانی راپەرین لە تورکیە بوو.ساڵی ١٩٣٢ قانونێك لە تورکیە دەرچوو کەبەپێی ئەو قانونە دەرسیم بەشێك بوو لە ناوچەی (٤) ، واتە ناوچەیەکە کە دەبوو بەتەواوی ویران بکرێ و دانیشتوانی راگوێزن ٠ ساڵی ١٩٣٦ ناوچەی دەرسیم گەمارۆی نیزامی دراو ، فەرمانداری نیزامی ژێنەرال (ئالپدوغان) دەستی کرد بە لێدانی رێگای نیزامی و دانانی پادگان و پایەگا لەوناوچەیە ٠ پاشان ئاگادارییەکی‌بلاوکردەوەکە

کـەخەڵکی ناوچە ، چەکەکانیان تەحویل بدەن ـ
خەڵکی ناوچەش کە بەباشی ئاگاداربون کەچی ـ
بەسەر ناوچەکانی دیکەی کوردستان‌هاتبو، بریار-
یان دا بەربەرەکانی بکەن • ڕێبەری جوڵانەوە
شیخ ڕەزا، سەروکی عەشیرەتی"شیخ هەسنان"بوو
کە کوڕیکی بەناوی "برایم" لـــــــە
گەڕانەوە لەووتو ویژیکدا ، بەدەستی هیزەکانـــی
تورك کوژرا • بەهاری ۱۹۳۷ شەڕێکی تونـــد
و تیژ دەستی پێکرد • حکومەتی تورکیە ئیمکا-
ناتێکی یەکجار زۆری نیزامی بۆئەو سـەرکوتکردنە
تەرخان کردبوو• بەلام خەڵکی ناوچەی دەرسیم
هەموو بن بەردێکی ئەوناوچەیان لـە دوژمـــن
کردبوو بە ئاگر ، بەربەرەکانیەك کەلە دەرسیم
کرا لە مێژوی پێشوی کوردستانا وێنەی نەبوو.
تەنانەت لەوبەربەرەکانییەدا ژن و منداڵیـــش
بەشدار بوون • دوژمن لە ناکۆکی نیـــوان
عەشیرەتە کوردەکان کەلکی وەرگرتو بـــە
دەستی خائینێك کە برازای شێخ ڕەزا بوو ـ
بەناوی (رەهبەر) یەکێك لە گەورەتریـــن
ڕێبەرانی جوڵانەوەی بەناوی (عەلیشـــیر)
کوشــت • عەلی شێر سیاسی ، ئەدیـــب
شاعیرو مەغزی نیزامی جوڵانەوە بوو•دیســان
شەر درێژەی هەر کێشا تالە ئاخری‌هاوین ـ
دا سەید ڕەزا بەدیل گیرا • ئیستـــاش
شێوەی بەدیل گیرانەکەی نادیارە • هەر ئـەو
ساڵە لەمانگی خەزەڵـوەر سەید ڕەزا لەگـــەل
پێنج نەفەری دیکە لە سەرۆك عەشیرەتەکـــان
لە سێدارە دران •دیسانیش شەرهەر درێژەی ـ
هەبوو تاساڵی ۱۹۳۸ ، تا خەڵکی ناوچەکە ـ
چەك و ئازوقەیان تەواو بوو•

کوشتاری دەستە جەمعی بە شێوەیەکی زور فەجیـــع
لەلایەن هێزەکانی تورکەوە دەستی پێ کرد.زیاتـــر
لە(۵۰۰۰) کەس ژن و کچی لاو خۆیان لــــە
چۆمی (مونزور) هاویشت تا سەربازانی تـــورك
تەجاوەزیان پێ نەکەن • بەگشتی زیاتر لە(۴۰) ـ
هەزار کەس لەگەلی کورد لەو ناوچەیەدا کوژران و
بەم جۆرە جوڵانەوەی دەرسیم سەرکوت کرا•
جنایەتی سەربازانی تورك پاش تێك شکانی جوڵانەوە
لەدنیادا بێ وێنە بوو.خەڵکی ناوچەی دەرسیمیـــان
بە ووردو درشتەوە لە ئەشکەوتەکان دا زیندانـــی
کرد• پاشان ڕێگای هەڵاتنیان لێ گرتن • بەشی
هەرە زۆریان بە زیندوبی سوتاند ، تەواوی ئـەو
دارستانەی کە خەلك پەنای بۆ بردبوون ، بەخەلکە
کەوە سوتانیان • بۆ ئەوەی چوار چێوەی جینایە ـ
تەکان دەرنەکەوێ ، حکومەتی تورکیە تاساڵی ۱۹۵۰
لە سەرانسەری کوردستان حکومەتی نیزامی درێژەدا ـ
بۆ خارجیان هەتا ساڵی ۱۹۶۵ چوون بـــــۆ
کوردستان قەدەغە بوو • حکومەتی تورکیە بە ـ
شێوەیەك وە حشیانە لەگەل کورد رەفتاری کـردووە
کە بە پێی هەڵسەنگاندنی حیزبی کومونیستـــــی
تورکـیە لـە ساڵی (۱۹۲۵)ەوە تا سـاڵی ـ
(۱۹۳۸) نزیکـەی یەك ملیون و نیو کـــورد
کـوژراون یا زیندانی و تەبعید کراون ••••••

مـاویـەتـی

هەزاریشمان چوو

م . شەلماشی

دیسان گێژەلوکەی نەگبەت لە کوردستانەوە هەڵی
کرد و هەواڵێکی دڵتەزێنی بەبن گوێدا داین .
هەواڵی کۆچیدوایی هەستیار (شاعیر) زمانەوان ،
کوردی زان ، نوسەرو زانای گەورەی کورد —
مامۆستا هەژار . ئەمجاریش گەلی کورد لـــــە
کۆستی لەدەست چوونی سەرمایەیەکی گـــەورەی
نەتەوەیی کەوت . هەژارێکی مێشك دەوڵەمەنـــدی
لەدەست دا . گەنجینەیەکی هونەرو فەرهەنــگ ،
زمان و وێژەی لە گۆمی بێ بن کــــــەوت .
هەژار لە خۆی نەمرد . کەسانی وەك ئـــەو
لە سەرچاوەی زوڵاڵی ئەدەبدا شەربەتی نەمریان
خواردۆتەوە . ناویان لە لاپەرەکانی مێژووی —
گەلەکەیاندا زیندووە . مانی ئەوان لەدەریـــای
بێ بنی هونەردا جێگیرە.هەروەك ژیانیشیـــان
تەنیا لەو چوار چێوەیەدا واتایەکی هەبـــوو.
بەڵام لە گەلەکەیان مردوون . هەژاریش لــــە
گەلی کورد مرد. چونکە لەوڕۆ بەدواوە نەمامـــی
بەرهەمەکانی چرۆ ناکات.چرۆی (هەژاربۆ کورد—
ستان) ووشك دەبێ."هەمبانە بۆرینە" تێشووی
لێدەبڕێ . (شەرەفنامە) هەژار نامەی بەدوادا
نایە . " بەرەو موکریان" مەخسەدی خـــۆی
دەگۆڕێ و بەرەو هەواری نادیار ، بەرەو هێمن
ئەسپی خۆی دەتاژۆێ . ئیتر وەرگێڕی —
(مەموزین ، خەیام ، مەلای جەزیریو قانونی
بوعەلی سینا) میکروفۆنی داناوەو هەزاران —
گەنجینەی بە توانا بۆ وەرگێڕێکی ئاوا دامـــاوە.
گەلی کورد بەلەدەستدانی هەژار لە دووڕێگاوە
زیانی دیوە . هەم هەستیارو نوسەرێکی گەورەی
لەدەست داوە ، هەم خەباتگێڕێکی پشو درێژی
بەناکامی سەری ناوەتەوە . خەباتگێڕێك کـــە
بەدرێژای تەمەنی خۆی ووشەی پیرۆزی کوردی‌کردە
چرای رێگای خۆی لەگەڵ کاروانی تێکۆشانـــدا
هاوڕێی‌کرد. خۆشییەکانی ژیانـــی بەتێکرایی —
وەلا ناو دواڕۆژەکانی تەمەنی پڕلەبەهرە، بـــەلام
بێ بەهرە لەژیان ، خزمەتی بەگەلەکە ی کـرد
. تەمەنی هەژار بەکورتی بڕایەوە ، بەلام بۆگەلی
خۆی زۆر دوورو درێژ کاری کرد. هەر ئەو تەمەنە
کورتە ریگایەکی درێژی بڕی . ڕێگایەکی پـــڕ
هەورازو نشێو ، پڕ تەنگوچەڵەمەو پرکەوتنو هەلسانەوە .
هەژار وەختێکی زور کەمی بۆ حەسانەوەو بەهـــرە
وەرگرتن لە ژیانی شەخصی تەرخان کـــــرد.
لەزمانی خودی خۆیەوە دەبیسین کە هەژاری —
مەزن ژیانی نەدیوە .ئاوارەیی و بێ ماڵ و حـــاڵی
لەپێناوی ئامانجی پیرۆزو لەپێناوی‌خزمەت بە زمـان
و کەلەپوری کوردیدا ، مەودایەکی تایبـــەتـــی
بو ژیانی نەهیشتووە . هەژار بۆ خۆی لە ووتو—
وێژێکدا ، بەگێڕانەوەی نەزیلەیەك لەو بارە وە —
بۆمان روون دەکاتەوە :—
(کابرایەکی عەرەب بەناوی جەبر رێگەی کەوتە —
شارێك . رۆیشتە قەبرسان ، دیتی لەسەر قەبرە—
کان ماوەی تەمەنی مردوە کان نوسراوە ، بەلام
هیچی درێژی تەمەنی ناگاتە دوو سال . نوسراوە
سێ مانگ ، شەش مانگ ، ساڵێك و شتی‌وا —
پیی سەیر بوو . قەبری تەواو درێژ . دیارە
پیاوی تەواو گەورەی تیدا نێژراوە . ئەدی چـــۆن
تەمەنیان واکەم نوسراوە! گەڕاوە شارو لە —
پیاوێکی وێچوی پرسی ،ئەوە بۆ وایە .
کابرا گووتی :— " لەشاری ئێمە هەرکەس دیتـــە
سەرەمەرگ لێی دەپرسین چەندت بەخۆشی —
رابواردووە . ئەویش دەڵێ دوو مانگ ، شەش مانگ .
ئێمەش هەر ئەوەی بۆ بەتەمەن حیساب دەکەین .
ئـــەوی دیکە بۆ عومرە! عومر ئەوەندەیە کە
بەخۆشی رادەبوێری ! ""
جەبر فکــری کردەوەو گووتی :—

"ده توخوا ئەگەر من مردم لەسەر کێلـــــی
قەبرەکەم بنوسن ئەوە قەبری جابری کوری —
عەبدوللایە کەلەزگی دایکیەوە کەوتۆتەوە نێو قەبر ،
ئاخر لەژیانمدا قەت دەقیقەیەك خۆشیم نەدیــوە"
ژیانی منیش هەروەك جەبر بووە) ٠
هێمن گوتەنی :— " شاعیری سەر بەنەتەوە بێ
بەش و زۆر لێکراوەکان بەختەوەر و کامروا نابن"
گەلەکەیان بەگشتی لەبێ بەشیدا دەژی ٠
دیارە ئەوانیش وەکو ئینسانی بەهەست فشارێکی
تایبەتیشیان لەسەرە ٠ فشاری هەست بەبەر —
پرسی کردن ٠ فشاری وەلاتانی قازانجی
تایبەتی و خەبات بۆ وەدیهێنانی مافە ڕەواکانی
گشتی ٠ هەژاریشمان سەری نایەوە ٠ بێ ئەوەی
ئاواتەکانی بە چاو ببینێ ٠ چوار قورنـــەی
کوردستانی بە پێیان پێوا و ئاخری ڕۆژێك
نەیتوانی تێیدا بحەوێتەوە ٠
" کوردستانی ئازاد" ویستی زیاتر لــــە
٢٥ ملیون ئینسان ، ئیدە ئالی دەیـــان
هەزار رووحی گەورەی شەهید و پێشمەرگەی —
تێکۆشەر ، لوتکەی ئامانجی دەیان بلیمەتی وەك —
هەژار ، دیسانیش لە سنگی ئەویندارێکی خۆی دا
بەرەو گۆری تەنگ و تاریك شۆڕبۆوە ٠ داخــوا
کەنگێ ئەو ئاواتە پیروزە بێتەدی ٠ لەگــەڵ
توانەوەی شیخە سۆڵەکان لە ساردو سڕی بکەوێ ،
گەرم بێتەوەو بەنێو دلۆپی ئاوەکاندا بەناخی زەوی
کورستاندا بچێتە خوارێ ، بەڵکو چەند دلــۆ—
پێکیش بەرگۆڕی هەژارەکان کەوێ و ڕوحیان شاد
کا ٠ داخوا کەنگێ هەژاری مەزن گوتەنی
مـزگێنی بدرێ کــە :—
" مزگێنی دا بە سروە بای بە هاری
وا هاتوە نەوروزی کـــوردەواری
بە تیشکەتیلك شکا سوپای کــرێوە
هـەواری ڕوژ گەیشتە خاکە لێـــوە
فەرمان درا بە سەوزە سەر هەلێنـــی
چیدی لە بەندی خاکی ڕەش نەمێنێ
بادەرکەون گوڵ و گەسەر بنێـــــژن
بارۆژی رزگاری بکەن بە جێـــژن
شەماڵ گەواڵ گەواڵ هەور بنێـــرێ
ئاهەنگ و بەزمی جەژنی پێبسپێـرێ"
کەی گەلە بەش خوراوەکمان بەئاواتی خۆی دەگـــا
،تاروحی ئەوینداری وەك هەژاریش شـادکـــا ٠
ئەوینداڕێك کە هەر بە زیندویی دەی کـــووت
هەرمن لە دوری تۆ هەژارو دامـــاو
دەروانەمرێکەکەت بە چاوی پڕ ئـــاو
بەشم هەتا لەشم لە تۆوە دووره
هەنیسك و هەڵمژینی ئەشکیسووره
خشڵی گوڵان بەژن نمامی چاوکـــاڵ
وەرە دەرمخە لەو ژیانی واتـــــاڵ
من بولبولم لە ناڵەدا بەزانـــدن
گەرم و گوری دڵم دڵی تەزانـــدن
بەگمیە ، خۆ بنوێنە ، دڵ بستێـــنە
بازاڕی گەرمی نازی گوڵ بشکێـــنە "
هەژاری مەزن تو دوای هێمن هەر تۆزقاڵێـــك
، تەنانەت تۆزقاڵێك دڵت بەو دنیایە خۆش —
نەبوو٠ تۆ لە مردن نەدەترسای هیچ ، بەڵکوبە
هیچت دادەنا ٠ تو ئیرویت بە هێمن دەبرد
کەخۆی پێش داوەو لە کاروان بەجێی هێشتـوی
٠ کاروانێك کە دورت دەخاتەوە لە ئازاری گیان
و لەش ، ئازارێك کە داگیرکەرانی نیشتمانەکـەت
بۆیان بەرهەم هیناویت و تا خوێن لەلەشتا
گەرابا ، دەبو بی جێژی ٠ بەلام بەکۆچـــی
دوایت ، لەو ئا زارە رزگارت بوو ٠ڕوحیشت
هەر زیندو ماوە ٠ لەدڵی ملیونان کوردی —
چەوساوەدا ٠ تۆ بۆ هێمن شینت گێڕا شینـی
برا بۆ برا ، شینی هاوڕێ بۆ هاوڕێ و شینی هاوالی
گیانی بەگیانی بو هاواڵی گیانی بەگیانی ٠ بەلام
چ شینێك ، مەگەر هەر قەڵەمی تۆ ئەوتونایەی بوو—
بی ٠ رەنگە ئیرویت بە هێمــن بەشێکیش لەبەر
ئەوە بوبی‌ ، ئە و زوتر رویشتو تۆ شینت بــو
گێڕا ٠ ئەگەر تو سە فەرت پێش خستبا ، ئــەو

شینی بۆ تۆ دەگێڕا ٠ ئێستا کێ هەیە بتوانـێ
جێگای ئەو دووانەتان بگرێتەوە.کێ هەیە شینـی
ئاوات بۆ بگێڕێ :ـ

کاك هێمـن برای شـبرینـــــم
چاوان دەگێڕم ، نات بینـــم
زل کوێران دەڵێن مـــــردوە
کۆچی یەکجاریت کـــــردوە
دڵەی پڕ کوڵی هـــــەژارم
گیانی بێ ئوقرەو قـــــەرارم
بە مەرگی تۆ باوەڕ ناکـــــا
چۆن بێ منی لەتوێی خاکـــــا
تۆ یەك هۆگری منداڵیـــــم
هاو شلکی و هاو کرچ و کاڵیـــم
هەمدەمی دەمانی لاویـــــم
تەواو کاری ناتەواویـــــم
هاو هەنگاو لەرێی خەباتـــــا
هاوبەش لە هاتو نە هاتـــــا
هەواڵ، دڵداری کوردســـــتان
هاو پێشمەرگەی زێد پەرســـــتان
هاو سرود خوین بۆ ئـــــازادی
بۆ رزگار بوون لە بیـــــدادی
هاو سەنگەر دژی داگیر کـــــەر
ناموی خوێن مژی سەرە خـــــەر
هاوقەتار لە دەربـــــەدەری
بە هەژاری و خاکە ســـــەری
هاو قەڵەم ، هاوبیرو هاو هەســـــت
هاو زمان، هاودڵ و هاو دەســـــت
هەریەکێ بو هەژار ، هێمـــــن
منیش هەر تۆ بوم ، تۆش هەر من
روحێك بوین دابەش لـه دو لـــەش
دو لەشی ماندوی بەخـــــت رەش
پەیمان بو، بەجێیم نەهێڵـــــی
ویلم نەکەی لەشوێن خێڵـــــی
باری خەم وێکـرا هەڵ بگریـــن
دوا جاریش پێکەوە بمـــــرین
تۆی کوردی وا خاوەن بەڵێـــــن
چی تۆی کردە پەیمان شـکیـــــن

گەوی بەبن و بەقات هەڵ بـــوارد
خۆت بە ئاسودەیی ئەســـــپارد
لاباری خەم خـــــواریـــــت لادا
ئەویشت بە مل مـــــن دادا
جارز بوی لە دنیای بێ فـــــەر
دنیای پڕ لە دەزبرێو گـــــەر
دنیای بازاڕی نـامـــــەردان
دنیای خەم و کوڵ و دەردان
خەلەستی لەدەم هارو مـــــار
تەکیەوە.. لەو ژینی گەمـــــار
ژیانی پڕ ژانی بێ دەرمـــــان
گەیشتیە هەواری هەر مـــــان
بۆ ئەو کۆچەی بێ من کـــــردت
ئەو بەشە خۆشیەی تۆ بـــــردت
زامی گیان و دڵ پڕ ســـویـــــە
شین بۆ خۆمـە نەك بـۆتۆیـــــە
خوزگە بەر لەتو دەمـــــردم
تۆ شیوەنت بۆ دەکـــــردم
دور لە تو دڵ گۆمی خوینـــــم
بە گازندەوە دەت دوێنـــــم
منیش وەك تۆ قەڵەم لە ژیـــــان
بۆچت جێ هێشتم ؟ هێمـن گیان

مامۆستای گەورە ، ئیمە مانان ناتوانین ئەو ـ شینە بکەین ، کە تۆ بۆ هێمنت کـــــرد، یابە قەولی خۆت پاش ئەو بۆ خۆت کـــــرد. ئەمەی لەدەست ئێمە بێت ئەوەیە کە تا دوا ـ هەناسە ، تا ئەو کاتەی بەرەو کاروانی ئێـوە کۆچ دەکەین ، لە دڵماندا بیت ٠ ئامۆژگاریەـ کانت لە گوێ بگرین ٠ بەپێی توانا بۆ ئامانجە کانت هەوڵ بدەین ٠ بەلکو ئاخرەکەی ئەو ـ هەورازە دژوارو پڕ کەندو کۆسپە بپێوین و بـە لوتکەی ئاوات بگەین ٠ کە دڵنیاین تۆشو ـ هێمنیش و هەژاران ناکامی تریش بەوە روحیـــان شـاد دەبێ ٠

* *

خەبات...

ماموستا

گەلی کورد نەتەوەیەکی جیاوازلە هەموونەتەوەکانی دیکەی ولاتەکانی دەوروبەری، زمان وکولتوروالەتو شێوەیەکی تایبەتی خۆی هەیە. خاوەن رەسەنێکی جیا وازە و زیاتر لەدووهەزار سال پیش لەدایک بوونی عیسا لە سەر ئەو نیشتمانەی خۆی "کوردستان" ژیاوە و نیشتەجی بووە هەرگیزلەنیە فارس یا عەرەب یا تورك نەتواونەتەوە. دژی ئەو دەسەلات خوازانە راوەستاوە ، ئەو خەباتە خویناویەی رابوردوی ئەونەتەوەیە شاهیدی ئەوراستیەن. گەلی کورد لە ریگای خەباتی خۆی بۆ رزگاری زۆری فیداکاری کردووە، خوینی داوەو رەنجی کیشاوە رابوردوی گەلی کورد پرلەکەندو کوسپ و خویناویە، کە گوڵی دڵی هەزاران دڵی پر لە گولی هیوای ئازادیو رزگاری گەل ، بە دەستی داگیرکەران ئەنجن ئەنجن کراوە و خوینی گەشی لەشی بەشی زوری شورشگیرانی ئازا و بە شەرەفی ئەو گەلە بەناهەق ریژاوە و هەزاران منالو پیاو ژنی لە گوشە و قوژبنی نیشتمانەکەی بە دەستی دوژمنانی قەلاچۆ و دەرکراون و مالیان روخاوە. ئەگەر باسی ئاهو نالەو بێخانومانیو مال ویرانیشی نەکەین ، هەر فوارەی خوێنی رژاوی شەهیدانی کوردستان ئەگەر لیەك کاتو زەمان با بە هەلمو هەور و بوخار، ئەبو بە چەمیکی پیی ن. بوارو هەموو دەشتو چەمەنو خڕو چڕو دارو دەوەنی کوردستانی سور دەکرد. لەزۆر شوێنی کۆمی خوێنی رابوردوانی کوردستان بە چاو دەبینرا. بە داخەوە گەلی کورد لەگەل ئەوەی بۆ ئازادی خەباتی کردووە ، زەحمەتی کێشاوەو خوێنی داوە ، هێشنا هەتاوی

بەتاوی ئازادی لەسەر ئاسوێ ئاواتی ئەو گەلە وەدەر نەکەوتووە، ژێر دەسەلات ماوەتەوە و سەر نەکەوتووە. بەسەرهاتی نەهاتی و دەورانی لیبرانی قالهوی ، ئیستاش بە داری زور داری دەقوزریتەوە خەباتی رزگاری خوازی گەلی کورد بە هۆی لێکپچراوی و بەش بەش کراوی کوردستان بەسەر پینج دەولەتی گەورەی تورکیا و عیراق و سوریە و ئیران و شورەوی داهاسان نیە و گەلێك دژوارە. بونی بەرهە موو سامانە سروشتیەکان لە کوردستانا داگیرکەران هان دەدا زیاتر و مەحکەمتر دەسەلاتە زورداریەکەی خۆیان بە سەر کوردستاندا بسەپینن. ئەوەش خەباتی گەلی کورد لەوەش زیاتر دژواردەکا. هەندیك لە و رژیمانە بۆ دریژە دانی دەسەلاتی زور داری خۆیان ، لە بەرابەر هەستی ئازادیخوازانەی گەلی کورد لە هیچ جنایەتیك دریخی ناکەن . هەموو ناپیاوییەك یا فیلوتەلەکەیەك لە بارەی ئەو گەلە دەکەن . بگرە لە کوشتاری پیرو ژنو منالوجوانو چەکدارو بێچەك هەتامالسوتاندن و لەسەر جێ هەڵکەندنو کردنی کورد بە عەرەب و ترك و فارس و ....

رژیمی تورکیە کوردەکانی ژێر دەسەلاتی خۆی لە تورکیە بە کورد حیساب نەکردووەو حاشای لە بوونی کوردە . هەتا ئەو سالیش دانی بە بوونی کورد لەتورکیەدا نەناوە،هەر هەستێکی ئازادی خوازی ، بە زیندانو ئیعدامو بومبابارانو مالویرانکردنو کواستنەوە دامرکانوتەوە. سوریەش بو کوردەکانی ژێر دەسەلاتی بە شی لەوانیکەباشتر نیە ، ئیجازە نادا بەزمانی خۆیان بخوینن ، دەبێ پێناسەی عەرەبیان هەبێ تا لە نێو عەرەبدا بتوینەوەو ببن بە عەرەب . لە شورەویش کوردەکان زۆر باش نین و هەتا

ئەوانیش لە ژێر سێبەری عەدالەتی کومونیزم نەحەساونەتەوەو هیچ نەوعە خودمختاریەکیان نە — داونەتێ ، بێجگە لەوەش ستالین وای دابەش — دابەشکردون کەناتوانن لەگەل یەکتر پەیوەندیان هەبێ ، زۆر زەحمەتە بتوانن یەکتر بگرنەوە ، کومونیستەکانیش کەمتر لە (٧٠) سالەدەیان ویست کومونیستیەت بو ولاتەکانی دیکە سادربکەن ، بو کورد بێجگە لە یەکجار هیچ کارێکیان نە کردووە ، ئەو جارەش ، وەک:— خەلاتی برایمە ئاغا زوو لێی پەشیمان بونەوە ، چرایەک کە بو روناکی کوردستان هەلکرا ، بی کومەک ماوەو کوژایەوە و کوماری کوردستان بو یەکێتی سوڤیەت بە قازانج نەزانراو پشتوانی لیبرایەوە .

لە عیراقیش کوشتنی بە دەستەجەمعی کوردەکانی وێ و بە بلدوزەر لەژێرخاکردنیان یا بە بومبی شیمیاوی بەپێنج دەقیقە پێنج هەزار خەلکی بی گوناهی هەلەبجە بکوژریت یا هەموو پیاوەکانی چەند ئوردوگای کوردە ئاوارە مالسوتاوەکان لە جێوە بگیرینو بکوژرین و بێشوینبن . بۆ رژیمی عیراق شتێکی ئاساییو،رەوایە .

بو ئێرانیش کوشتنو قەلاچوی خەلکی کوردستان ، شکنجە و ئیعدام فەرمانی خودایە . (قاتلوا المشرکین کافه) ئەو کوردە کافرانە بە کومەلیش بکوژرین خێرە ، خێریش یەک بە هەزارە . جائەگەر هەزار کوردهەزار کوری بی گوناهە بکوژرێن بە ومانایە یەک ملیون خیر و سەوابیان بە نەسیب دەبی ، کلیلی بەهەشتیان لە ریوە پیدەدرێ ، جائەگەر بەهەشت وا بە هاسانی و بەکوشتنی ژنو منالی بێدەسەلاتی کورد وەگیر کەوێ چە لەوە باشتر و هاسان و بێ زەحمەترە .

ئیمامی خوێن : خومەینیش ئەگەر فەرمانی جیهادی بەدژی کوردستاندا و هەزاران کەسی بێ گوناهی لە ژنو منال را هەتا پیرەکان و پەککەوتوەکان لە لە شارو دێیەکانی کوردستان قەلاجوکران ، ئە وە بەو فەرمانەی خێرو سەوابێکی زۆر گەورەی — کردووە. بە کوشتنی نزیکەی ٤٥ هەزار کەس خەلکی بێ دیفاعیکوردوستان وەگیرکەوتووەو ریگای بەهەشتی لەسەر خوی و پاسدارە. بەشدارەکان ئاوالە کردووە .

هەر ئەگەر مردن و چاویان لێک نا کەلاکەکەیان ناگاتە قەبرو روحی پاکیان لەسەر دارەکانی بەهەشت سەیران دەکەن . سەر بە سەر حەوزی کوسەر داگرن و شەرابی نایابی سور بە وێنەی خوین ، دەخونەوە . بەلی شەرابی بەلەزەتو خوش ئەنوشن کە بەرهەمی رژانی خوێنی سوری گەلی کوردە و ئیمەلم بوێ حەلال کردوون . (هەرگەلیک بوخوی سەنبولیکی هەیە:— سەنبولیکورد ئازادیە. خوین سەنبولیشیعەیە)

ئێمە ئەگەر لیکدانەوەیەک سەبارەت بەو رژیمانە بکەین دینە سەر ئەو باوەرە ، کە هەر وەکو لەماوەی سالهای سال نەکراوە ، گەلی کورد لەگەل ئەو رژیمانە بە ئاسودەی بژیت و لەژێر سێبەری ئەوانە نانێکی بە ئاسودەییان نەخواردووە ، چون لەوە بروا دەکری ئەوانە ببن بە دیموکراتێکی وا کوردەکان بەخوشیەوەلە سەر سفرەی عەدالەتی وان بوژینەوە . خوابکات — فکریکی وا بێتە دیوو خەیال پلاو نەبێت .

لە دەست پێکردنی چەوسانەوەی گەلی کورد هەتائیستە زۆر جار ئەو رژیمانە گوراونو نەسلەکانی پیریان — رویشتونو نەسلی جوانانیشیان لە جێ دانیشتون ، بەلام هەموو ئەو رژیمانە لە هەردەورو زەمانێک لە هەر تەغەیر و گورانێک ،لە سەر ئەو باوەرە پێیان داگرتووە ، عەزمیان جەزم کردووە کە کورد هەر لە ژێر دەسەلاتی بمینیتەوە و حەولیشیان داوە کورد بتوێننەوە .

ئایا رۆژێک دێت کە ئەو رژیمانە بێنە سەر ئە باوەر و ئیمانە کە کوردیش وەکو وان لە هەموو مافیکی ئینسانی بە شداربێت ؟.

ئایا لە هەر داهاتویەکدا کوردەکانی ئەو پێنج پارچانە هەر لە کەمایەتیدا بن ؟.

ئەگەر کورد لە زوریەتدا نەبێت و لە کەمیەتدا بێت — زوریەتەکان دەبن بە پیغەمبەرو ئەوەی بۆ خۆیان دەوێ بۆ کوردیشیان دەوێت ؟.

ئایا ئەوانەی لەماوەی سەدان سال دا راوی کوردیان کردووە و باویشیان بێت دەست لە راو هەلدەگرن و

گورگو مەڕ وێکرا ئاو دەخونەوە ،مشـــــــك
و پشیلە وێکرا دەحاوێنەوە؟ ٠
ئایا وەکو ووتمان ئەوان زوریەتن ،ئەگەر
دیمکراتیشبن ئێمە بە کەمیەتی خۆمان هەر وەدوای
وان ناکەوین ؟ ٠
ئایا هەڵدەکەوێ تارانیك و ئالانیك هەقی بەرا ـ
بەریان هەبێ یا بەغداییك لە گەڵ دیهاتیك
وەك یەك چاو لێدەکرێ ؟ ٠ ئەگەر ئەوانە وابن
ئەوکاتە ئێمەی کورد چەند ولات دەبین ؟ ٠
ئەگەر بلێی ئەوکات کورد لەپینج ولات دەژیت
باشتر نیە هەموو هەوڵ ,تەقەلایەکمان بـــــو ـ
یەکیەتی بێت ؟ ٠ ئە گەر لە هەربەشەی نەفەرێکی
دلسۆزو شورشگێر بێت و ببن بە پێنـــــــج
کەسی هاوکارو هاو بیر و شورشگێر لە بیست و
پینج نەفەری زۆر و بۆر باشتر نیە ؟ ٠
ئایا ئەگەر ئێمە بمانەوێ ئازادی بۆخۆمان وەدەس
بێنین ، شەرتی ئازادکردنی هەموو ولاتەکـــــان
و کردنیان بە دیمکرات ، هاسان ترە لە وە
کە ئیمە هەر هەول بو ئازادی خومان بدەین
و بەس ؟ ٠ئایا ئەگەر ئێمە خۆمان بۆ ئـــەو ـ
ولاتانەی کە کەلەگەل کورد هاو رەسەنین، بەلام
دەسەلاتدارن بەکوشت بدەین یاخۆ ماندو بکەین،
ئیمە نابینە حەمبالی بە خۆرایی یا لە دوایدا
نانە زگمان دەدەنیٚ ؟ ٠ شایەد روژیك بێت گەلی
کورد لە هەموو پارچەکان بەیەك دەنگو یەك زمان،
بە یەك باوەر و ئیمان بێنە مەیدان و نیشانی
بدەن کە دوژمنانی کورد ناتوانن نەتەوەیەکـــــی
سی ملیونی هەروا لەژێر دە سە لاتی خۆیاندا
بهێڵنەوە و بیچەوسیننەوە ٠ ئەوەی بۆ نەجات
لە ژێر دەستی خەبات بکات،دەبێ خوێن بدا
هەتا بە ئاوات بگات ٠ دەبێ بە مەردی بمرێ،
کوردایەتی مەرگی بە مەردایەتی دەوێ ٠ ئەگەر
ژێر دەسەلاتی :ـ وەك ئەوە وایە بێ وڵاتی
چونکە ولاتیك تێدا دەسەلاتت نەبیت ولاتی
تو نیە ٠ دەربەدەر دەکیشی،جێژی ئێشـــی
بێ ولاتی ژێردەسەلاتی سە ختیە بێ بـــە
ختیە نەهـــــــاتی ٠

ڕاپۆرتێك

...obleem wegstoppen

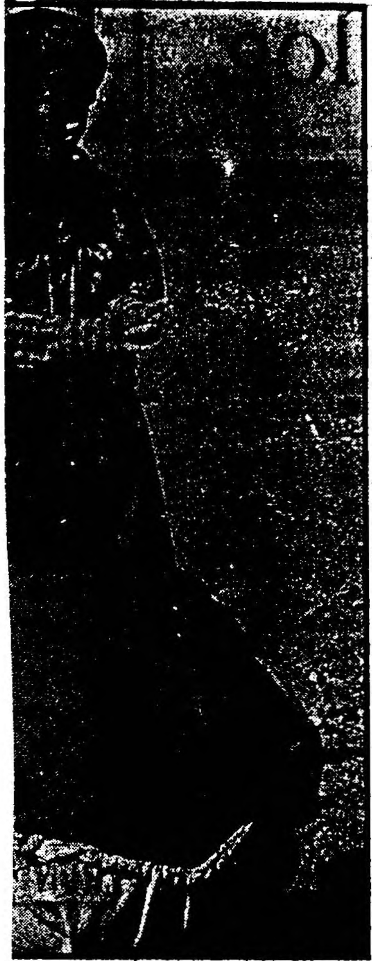

Turks Koerdistan.
Foto Ad van Denderen

...atie in het
...rd. (voorstel,
bedoeld om
...t zwijgen op
...n zijn week
...2000).
...een grondi-
...ige hoofdre-
...eens uit de
...e keer heeft
...den gezeten.
...weinig voor
„separatisti-
...zeggen ver-
...kkingsrecht
...jaar geleden
...ijgekomen",
...ne tegen de
...
...rdeel: hij is
...zijn arresta-
...n binnen- en
...daarentegen
...niemand. Op
...atie over de
...e communi-
...n.
...paganda", al-
...e bloedbaden
...Moorden die
...airen of van
...rpswachters,
...de PKK. Zo
...t jaar in een

dorp, 27 mensen vermoord. Tien dagen lang werd de pers uit dat dorp geweerd, omdat anders zou blijken dat het leger verantwoordelijk was voor dat bloedbad."

Een Turkse journaliste vertelde dat ze haar hartverscheurende reportage over de situatie van de Koerden in het zuidoosten aan de straatstenen niet kwijt kon. De vooraanstaande Turkse socioloog Ismail Besjikçi, die de „Sacharov van Turkije" wordt genoemd, heeft zijn studies over het Koerdische volk met acht jaar gevangenisstraf bekocht.

Hoofdredacteur Perinęk heeft in totaal zeven jaar van zijn leven in de gevangenis doorgebracht. Hij weet niet meer uit zijn hoofd hoe vaak zijn blad het met de autoriteiten aan de stok heeft gehad. Hij haalt er een dossier bij: 84 beschuldigingen, 22 confiscaties, meestal vóór de distributie, in totaal bijna zestien jaar gevangenisstraf voor de verantwoordelijke uitgeefster.

Ze kreeg bijvoorbeeld zes jaar en drie maanden voor de commentaarloze publicatie van een rapport over de mensenrechtensituatie in Turkije van Helsinki Watch. Voor de autoriteiten kwam dat neer op „kwetsing van het nationale gevoel". De publicatie van een voorstel uit 1923 van niemand minder dan Atatürk om de Koerden autonomie te geven, kwam het blad op confiscatie te staan.

De laatste aanvaring met de justitie werd *Naar 2000* noodlottig. Het blad werd vanwege Perinçeks pleidooien in Oost- en Zuidoost-Turkije voor het zelfbeschikkingsrecht van de Koerden, op last van de regering gesloten. Maar een nieuw tijdschrift, *Yüzyil* (Eeuw), is er al voor in de plaats gekomen. Perinçek is opnieuw hoofdredacteur.

„Kort geleden", zegt hij, „is de bevolking van 25 van de 38 dorpen van de nieuwe provincie Sjirnak aan de grens met Irak door het leger verjaagd. Vaak zijn hun huizen platgebrand en hun vee en huisdieren gedood. De pers heeft daarover niet kunnen schrijven. Wij hebben het wel gedaan, maar daarvoor hebben we de prijs moeten betalen."

De Koerdische advocaat Ismet Atesj is dezer dagen begonnen met een hachelijke onderneming. Zojuist is het eerste nummer verschenen van *Ülke* (Land). Atesj is de geestelijke vader en een van de financiers van dit weekblad, waarvan de naam verwijst naar een land dat niet bestaat en als het aan de Turkse regering ligt ook nooit *zal* bestaan: Koerdistan.

„Ons blad", zegt Atesj, „zal opkomen voor de mensenrechten van de Koerden. Wij vinden ook dat zij zelfbeschikkingsrecht moeten hebben, al is de strijd voor de onafhankelijkheid van de Koerden niet onze taak maar die van de Koerdische politieke partijen".

Atesj: „Het risico bestaat dat elk moment ook deze nieuwe krant wordt gesloten. Daarom moet de redactie voorzichtig zijn." De taal is natuurlijk Turks, want ondanks kleine concessies blijft het openbaar gebruik van het Koerdisch verboden.

Het blad heeft ook Turkse medewerkers. „Wij zetten ons in voor de democratisering van Turkije", zegt Atesj. „Een democratisch Turkije is onmogelijk zonder een democratisch Koerdistan. Want je kunt je niet uitgeven voor een democratie en tegelijk een ander volk onderdrukken."

Dit is het tweede artikel in een serie over Turkije. Het is eerste stond in de krant van 30 oktober.

خوێنەری بەڕێـــــز:
ئەم ڕاپۆرتە لە ڕۆژنامـەی
" بەناوبانگی" "فولـکـس"
دا بڵاو ببوەوە . لەبەر
گرنگی باسەکەو زۆر جوان
نوسینی لە سەر کوردستانی
تورکیە. بڵاو دەکەینەوە،
هەروەك خۆی بە هۆڵندی
. چونکە پێمان وایـە
بۆکوردەکانی دانیشتوی
هۆڵندە زۆر باشە، بـە
هۆڵندی لەسەر کوردستان
بخوێننەوە . ئەوە یارمە
تیان دەدا کە باشتــر
بتوانن لە سەر کوردستان
بۆ هۆڵندیەکان قسە بکەن.

" کـوردستان "

زمـــانم شـــەق ئەبـــا یەك دەم گەر بێتو نەبا ناوت
بە کوێری دائەنیشـــم گەر لەبەر چـاوم نەبێ چـاوت

Vrees voor ontstaan van onafhankelijk Koerdistan in Irak na oorlog i

Turkije wil escalerend Koerdisch

Van onze correspondent
JAN VAN DER PUTTEN

ISTANBUL — „De Golfcrisis? Die is voor de Turkse regering een prachtig voorwendsel geweest om nog meer troepen naar de grens met Irak en Syrië te sturen. Die zijn daar niet voor een eventuele oorlog tegen Irak, maar voor de oorlog tegen de onafhankelijkheidsstrijders van de PKK en het Koerdische volk."

De anonieme contactman van de guerrillabeweging Koerdische Arbeiderspartij (PKK) verzekert dat dit geen loze beschuldiging is. „Pas nog hebben veiligheidstroepen een groot aantal dorpen ontruimd en onmiddellijk daarna in brand gestoken. Die troepen waren vanwege de Golfcrisis naar het grensgebied gestuurd. De mensen die niet weg wilden, werden vermoord."

Andere bronnen bevestigen dat „duizenden, misschien tienduizenden" Koerdische boeren uit hun dorpen zijn verjaagd. Ze huizen nu, volkomen vergeten door de wereld, in zelfgebouwde tenten of hutten aan de hoofdweg, zonder enig middel van bestaan en zonder enige hulp. De winter, die in dit gebied zeer streng is, kan voor duizenden van hen de dood betekenen.

Met deze tactiek van de verschroeide aarde probeert het leger de PKK te beroven van aanhang en schuilplaatsen. Dat is voor de Turkse regering bijzonder urgent geworden omdat ze vreest dat na een militaire nederlaag van Saddam Hussein in Irak een staat Koerdistan kan ontstaan, waardoor het Koerdische probleem in Turkije onbeheersbaar zou kunnen worden.

Maar volgens de PKK sluiten veel vluchtelingen zich juist aan bij de guerrilla. „Ik kan me dat uitstekend voorstellen", zegt iemand die deze vluchtelingen ter plekke heeft gezien, „want ze hebben toch niets meer te verliezen".

In augustus schortte de Turkse regering de burgerlijke vrijheden in het oosten van het land op. Dat was een impliciete erkenning van de kracht van de PKK, die volgens de officiële berichten al in 1984 voor de eerste keer werd vernietigd. „Sindsdien is de PKK voortdurend sterker geworden", zegt een vertegenwoordiger van deze beweging. „Dat kan alleen maar omdat het volk de guerrilla steunt."

Met haar marxisme heeft de PKK geen enkele moeite: „In de Sovjet-Unie en Oost-Europa is het marxisme niet toegepast in overeenstemming met de eigen omstandigheden. In Koerdistan gebeurt dat wel."

De PKK geeft toe dat ze niet de enige groepering is die voor het zelfbeschikkingsrecht van de naar schatting tien miljoen Koerden in Turkije opkomt. Een nieuwe partij bijvoorbeeld als de Volksarbeidspartij (HEP), een pro-Koerdische afsplitsing van de Populistische Sociaal-Democratische Partij van

Inönü, schijnt onder de Koerden sterk aan te slaan.

„Wij vinden dat de Koerden nu een kolonie in Turkije zijn", zegt HEP-leider Osman Osçelik, vlak voordat hij een hongerstaking tegen de doodstraf begint. „Het Koerdische volk moet zelf uitmaken wat het wil. Wij zijn geen Koerdische partij. Wij zijn een democratische partij. Deze regering is niet democratisch. Deze regering is fascistisch."

De oorlog in Zuidoost-Turkije escaleert. Geleidelijk aan is de Koerdische kwestie Turkijes grootste probleem geworden, maar hoe groter het wordt, hoe meer het wordt weggestopt. Het aantal slachtoffers stijgt voortdurend. Ruim tweeduizend mensen zijn sinds 1984 door het leger of de PKK gedood. Voor minstens een derde deel waren dat boeren. Steeds meer raakt de burgerbevolking tussen twee vuren.

Volgens een rapport van de mensenrechtenorganisatie Helsinki Watch gebruikt het Koerdische verzet sinds de lente van dit jaar intifada-tactieken. Het geweld van de PKK schijnt selectiever te zijn geworden dan vroeger. En nog steeds heeft de regering geen ander antwoord dan méér repressie.

Iedereen die niet samenwerkt met de veiligheidstroepen, zo heeft de hoogste militaire chef verklaard, is een vijand van de staat. De PKK trekt daaruit de conclusie dat voortaan „het hele Koerdische volk, behalve de collaborateurs, als vijand wordt behandeld".

Vorig jaar doken geruchten op dat het leger tegen de opstandige Koerden gifgas wilde gebruiken, zoals Saddam Hussein in Irak tegen „zijn" Koerden had gedaan. „Daar kwamen toen zulke sterke protesten tegen", zegt de gezaghebbende mensenrechtenactivist Emil Galip Sandalci, „dat de autoriteiten de verzekering gaven dat dat niet zou gebeuren".

Volgens de PKK heeft men echter geen woord gehouden. „Inderdaad", zegt een officieuze woordvoerder van de guerrilla, „er is in Turkije geen gifgas gebruikt tegen de bevolking van de dorpen en steden. Maar de guerrilla in de bergen is wel met gifgas bestookt. Al in juli 1987 stierven negen guerrillastrijders door gifgas, en twintig in april 1988. Hele bossen in Koerdistan zijn met napalm platgebrand, om te voorkomen dat de guerrilla zich daar zou verschansen".

Na een groot PKK-offensief kreeg in april van dit jaar de „supergouverneur" van de dertien Koerdische provincies waarin de uitzonderingstoestand van kracht is, Hayri Kozakçioglu, nieuwe dictatoriale bevoegdheden. Een daarvan was de volmacht om in heel Turkije publicaties te sluiten of te confisqueren

die in zijn oordee
Koerdische gebied
len. Dat decreet wa
één man en één or
te leggen: Dogu Per
blad *Ikibine Degru*

De Turkse overhe
ge hekel aan deze v
dacteur. Hij is ne
gevangenis ontslag
hij „maar" een paa

Zelf vindt hij da
zo'n zware beschul
sche propaganda",
dediging van het ze
van de Koerden. „E
zou ik daarvoor nie
zegt hij met een
klippen op.

Perinçek heeft
een bekende figuur
tie regende het pro
buitenland. De Ko
voor wie hij opkom
het gebied van de
Koerden hebben de
qués immers het ri

„Volgens de offici
dus een PKK-bron,
aangericht door de
het werk zijn van
de door hen aangest
worden toegeschrev
werden op 10 juni

راگویزان

پاشماوەی ژماررە(٢)

٢ /ــ به تەقینەوەی ئەم خەبەرە ڕەنگی جەوان و زیندوی ئاوابی گۆڕا ،هەناسەی قەبرسانیکی کون باڵی کیشایە سەرگوند•گواستنەوە وەك دیوەزمەیەکی خوین تال و ڕەش ،نیسێیقورسی خستبووە سەر گوند و •ژیانی خەلکەکەی و هەموو جوانیەکانی• وەك ئەمە وابوو ئەم خەلّکە بە هۆی تاوانێکی گەورەو گران تووك و نەفرین کرابن ، لە هەموو خیرو خوشبیەك بی بەری بوون• لەکاتیکەوە هەوالی گواستنەوە بەناوچەدا بلاّو بووە،هەندێ خوشبیو سەر زیندوبی لەلەشیان گەرم راگرتبوو ، وێنەی هەوارچیەك بارو بنەی بو جی هەواریکیتر تیك ناو و مال ئاوابی لیّکردن•••

خەلك لە هاتو و چۆی یەکتردا بوون،تەگبیریان پیك دە کرد ،بیریان لە دوزینەوەی ریگەیەك دەکرد کە بتوانێ لەبەرامبەر دەرندەیەك بە ناوی "راگوێزان" کە زاری لێ داپچراندبوو و هەرەشەی لێدەکردن ،بەربەرەکانی بکات• لە ئیشو کار ــ سارد بوبونەوە ،بەلام لە تەواوی ئەم ماوەیەدا دەستیان لە کار هەڵنەگرت.زوربەی ئیّواران لە بەر مزگەوتێ،لە بانە کان کۆ دە بوونەوە ، پۆل پۆل لێك دەئالان گفتو گو و راوێژیان دەکرد،لاوەکان و کورگەل هەمیشە لە حالی سەرتو خورتدا بوون • ئەم باسە یان لە زار ــ نەدەکەوت و میشکی ئازار دەدان • "راگوێزان" ــ ببووە هوتە،بەهەمو ناو مال و خیزانیك دا ــ دەگەرا ،سەری لە هەموو مەزرا و موچە و کۆر و کۆمەڵێك دەدا ،تەنانەت دەنگی تاڵو نەفرەتاوی خستبوە سەر لایە لایەی دایك و یاری و کایەی منال و ژوان و شمشالّی شوانان•••

شەوێکی تاریکو ئەنگوستە چاو،خاموشیو رەشایی گوندیان گرتبووە ئامێز ،شنەیەکیفینك،دەنگی لیکخشانی ٗ پەلو پوو گەلای زوری دارەکانی لە ئاسماندا ــ بلاو دەکردەوە • سیرە سیرێ یەکبین هەوای سریلە چەقاوە سوەکان وا تیکەلاوی بیدەنگی بووبوو کە جارو بار هەستی پینەدەکرا • لە دورەوە شەوقی چرا تۆرەکەی دیوەخانی قەرەنی ئاغا شەوقی دەداوە و دێشە کوبرەی ئەم دەشتە بە پۆل بەرەو شەوقە کە دە چوون • دیوەخان قەرەباڵغ بوو• چەند کەس لە ردین سپیەکانی گوند بەبۆنەی هاتنەوەی ئاغا لەشارو پرس و تەگبیر سەبارت بە راگوێزان چوبونە لای • دوکەڵی مەیلەو کەسکی توتنی توندی خۆمالی لە ژورەکەدا پەنگی دەخواردەوە، وەك گومێکی لیّڵ کە چەند کەس تیا باسك لیّ ئەدەن • دیوەخان هەر بە شیوەی جاری جاران پاك وخاوێن و رازاوە دەهاتە بەر چاو ،بەلام دارو دیوارەکان وێنە هەلواسراوەکانی کوردەکانی قەرەنی ئاغا لە جلوبەرگی سەربازی ،وینەی دەورانی گەنجییەتی خوی بە مرادخانی و سوار ئەسپیکی کویت ،،،،، ئاوینەیەکی زەرد کە بە سوچی خوارەوەی وینەیەکی لیدرابوو، قالیچەو سەرین و بالێفە نەخش و نیگار کراوەکان ،هەموو گەردێکی کونیان لینیشتبوو،دریژابی ــ رەنگو رووی بردبوون و کالّی کردبونەوە •لەوە دەچوو چاو بخشینیە بیرەوەریەکی کونی رابوردو و تیا نقوم بی ،هەندێ خەفەو قورس ئەینواند ،دلتەنگییەکی ــ تایبەتی وەك ئارەقەی شەرمەزاری بە ناو دیوارەکاندا دە تکایە خوار• قەرەنی ئاغا قاچی خستبووە سەر قاچی ،پالّی دابۆوە و یەك دوو جار هاواری پیشخانەی کرد • بەلام پیشخانە بیّ ئەوەی هیچ وەلامێك بداتەوە دەنگی گری قەرەنی ئاغای لە خودا شاردەوە. پیشخانە وەك رابوردو نەمابوو کە دایم چەند گزیرو نوکەری لێکەوتبی و جایچی لە بەر هەلمو گەرما و ــ قولتە قولتی سەماوەر نیو چاوانی هەمیشە ئاوی لێبتکینتەوە•

ئاغا بۆ خوشی ،بازاڕە خۆش و بەرمینەکەی جاری
جارانی نەمابوو،تەنیا دوسێ پەلە زەوی‌و هەنـدی
مێشەی، کە هەموو سالی بو خەرجی ژیانـی بـە
شێکی لیدەفروشت ،پۆزو فیزو ئیفادەی جـاری
جارانی ،لە هەموو داهات و سامان و دەسـت
رویشتویەکەی بە یادگار بۆی مابوو ٠کاتێ دەستی
دەنایە بەر پشتینی و قەلشتی بانەکانی پی ری —
دەخست(پێی ری دەخستە قەلشی بانەکان) —
گـا ،گـا بزەیەك دەکەوتە سەر لێوە رەش و
چرچەکانی، لە دورەوە هەست دەکرا بیرەوەریەکانی
تافی لاویتی خزاوەتە ناو مێشکی و کەیفی خـۆش
کردوە ٠ لەراستیدا هەر بە رابوردو لـــە
رابوردودا دەژیا،تەواوی شانازیەکانی خوی لـــە
بیرەوەریەکانیدا دەدوزییەوە ٠ بەلام ئیستـــا
وەك دالیکی پیرو تولەك کراوی لیهاتبوو، چـرچ و
سیس٠ تەرپۆشی و جلوبەرگی پۆشتە و پاکو
خاوینی بە تایبەت دەسرەسری بەر پشتینەکـەی
بە ناوبانگ بوو٠دوو کوری لەشار دەژیان٠خوشـی
بە بیستنی ئەم خەبەرە بە پەلە خۆی گەیاندبووە
گوند ،شوینەواری ئەم خەبەرە زۆر زۆر کـاری —
کردبووە رەنگی چاوەکانی ٠ ڕوی لە هەبوا نەکـە
کردبوو باسی دەنگو باسی شاری دەگیـّـراوە ٠
— شارێکی خوش ،هێدی وئارام،بەلام قـــەت
رەنگی جارانی ناگرێتەوە٠هەر دەتگوت شارەکــەی
سالی سالانە ،هی سێ چوار سال لەمەوبەر
نا ، وەك شارە رەحمەتەکەی کۆن ، ئەم خەبەرەم
نەبیستا دوومانگی تریش نەدەهاتمەوە ٠٠٠٠٠٠٠
بلێی بیبینینەوە ٠٠٠٠ !!!
دوکەلی کەسکی جگەرە تەمی سەر چاوی خەستـــر
کردبوو٠ سەری بوقسەکانی ئاغا دەلەقاند و **بەهەر**
سەرلەقاندنێ لۆی کەشیەکەی دەلەریوە ،بەهێمنـی
ووتی:—
— بەشی ئێمە هەمیشە هەر وا بووە ٠٠٠٠٠٠٠
ئەوەی هاتووە هەر بە چەپۆك کوتاوینی ،٠٠٠٠٠
بەلام باسی ئەوە بکە ، ئەو حەشامەتە دەگوێزنەوە
کوێ؟ بەرێیان دەکەنە چکونو قوژبنێك ؟٠٠٠٠٠٠
چۆن ئەم حەشیمەتە دەژێنن؟ زەوی دەدەن٠٠٠٠٠
ئاغـا قسەکەی بری و گووتی :—
— کەس نازانێ ، نەهێنیە ! ! کی دەزانی ! رەنگە
بگوێزنەوە بو جنوب ، ئوردوگایەکت بە تەل درو بۆ
دەچنن و دەدخەنە ناوی وەك کەو٠٠٠
سیمای ئالکاوی حاجی هەر دەهاتو بور تر دەبـــو٠
— بەرد لەشوێنی خوێ بترازێنی جێی خوی نـــا
گرێتەوە ،مالمان کاول کرا ،تازە خانە خەراپ بووین
رەنج بەخەسارچوین٠ تا پاسگا هەبوو پاسگـــــــل
ئیستاش پایەگا ، گوند سوتان و توپ باران ٠٠٠
ئەوەش بەس نەبوو ، ئیستا راگوێزان، بۆ ولاتــــی
کەس نەدیـار٠٠٠
هەست دەکرا دنیا بە تەواوی قورساییەکەی ، بۆتە
بەردیك و گرانایی دەکاتە سەر دلی حاجـــــــی و
دانیشتوانی ژورەکە(و بە ری بە خوێن گرتووە کـە
بەلەشیانا بگەرێ ، سوفی عومەر هەردەمە سەبری
لایەکی دەکردو چاوە زەقەکانی بریبووە دەمیان ٠
کوێخاش سەری بەرداب‌وّوە، دەنکە وردەکانی —
تەسبیحە قەزوانەکەی بە ناو دەستیا دەگیــــرا ٠
گونا پر لە خوینوجوانەکانی حاجی تویخیکی چرچی
بەسەردا کیشرابوو ، ساردو سڕ دەی نواند ،حاجی
بە یەکەم دەولەمەندی گوند لەقەلەم دەدرا ٠ باشترین
زەویە بەراوەکانی گوند لە"ئیسلاحاتی ئەرزی" وەبەر
حاجی کەوتبو ٠ نزیکەی هەزار سەر مەری دەچووە
هەواری ، خەرمان کوبو تراکتورەکەشی، پشویـــان
نەبوو٠ لە کاتی ئیسلاحاتی ئەرزیەوە ، وەك دیمەنی
خوی ڕوژ بەدوای رۆژ ئەستور ترو قەلەوتربـــــوو
وەك هەلمسابی ٠ چاوە خەم تیشکاوەکانی رو لـــە
قەرەنی ئاغـا کردو گووتی:—
— ئاغـا بلێی تراکتورو مەرو مالاتەکمان زەوت —
بکەن ،بلێی بەراستی بیانەوێ هەموو شتیکمان لێ
داگیربکەن ،بکەوینە سەر ساجی عەلی ! ! ؟ ؟
— هەی هەی ، تومنال نی حاجی، تـــــــو
دوژمنایەتی دەکەی ، دەیکوژی ئەویش دەتکوژی ،
مالت ویران دەکات ، شەرە شەر، زەویەکەت ،
بیشەکەت دەبرێ گیشەت دەسوتێنـــــــــــی،

تالآنت دهكا ،گوندهكهت داگیر دهكا ،لهوهی لـــه
دهستی بێ،دهیكا ۰۰۰ حهقی خویهتی ۰۰۰۰۰۰
تو دوژمنایهتی دهكهی ، ئهویش دوژمنایهتیت دهكا
تو بیی، بیی بوستی نایكوژی۰۰۰؟ ! وانیـــه
كوێخا ؟ !
كوێخا خێرا سهری ههڵبری و بهدابی كـــــونی
ووتی :ـــ
ـــ قسهته ئاغـا ، ههموو كهس بوٚ دوژمنی خـوٚی
بێ روحمه و زالم،بهتایبهت كه دوژمن بێ
دهسهلات بێ ۰ سهرله نوێ ئاغـا رووی لـــــه
حاجی كردهوه و گووتی:ـــ
ـــ حاجی ، دهبێ ببر له شتیكی دیكه بكهینهوه،
ئهوه جهزای خهتاكانی خوٚمانه دانهمهزرایــــــــن
،بزبویمان كرد، ئێستاش دهبێ ههڵیگرینهوه۰۰۰۰۰
خوٚمان بشێلین ۰ له بهرامبهر توپ و تانـــــك
به قوڵه تفهنگ چ ناكری۰۰۰نا ۰
ژورهكه كپ ببوو ۰ قهرهنی ئاغـا وهك دالی ـــ
سهر كهلاك چاوی بریبوه دیمهنی تیك رمـــاوی ـــ
حاجی ۰ دهسرهسری بهر پشتێنی دهرهێنـــــا
و لوتی رهش و زهلامی سریهوه ،چووبوه بیـــرهوه
چاوهكانی وینهی پهنگ ئاویكی پر كهف و پیــــچ و
گێژاوبوو، بیرهوهریهكانی جوان دهخوینرایهوه۰! !
۰۰۰ ئهی حاجی سهگباب له یادته تالانتـــان
كردم ، بستیك لهزهویهكانی میراتی باب و ـــ
باپیرانم بوٚ نهماوه، وهسهها كهوتبوی ،جیفركـــت
له خوٚ ئهدا پیش رهشورووت كهوتبوی به پشتین
زهویت دهپێوا ، بی چێژه دهی۰۰۰۰۰۰۰۰۰۰
كویخا بیرهوهریهكانی قهرهنی ئاغای وهك ریــــــس
كرده خوری ۰ ههڵی دایه و گووتی :ـــ
ـــ مالی سهبهب كار خـــراپ بێ، ئێوهردێن سپیه
كانی كوند ، ئهوكاته كه دهمگوت مههێلن لهناو
گوند "مهقهر"دامهزرینن ،روژی ئاوههام له پیـــش
چاو بوو ، حاجی پیت وابوو له روژی تهنگانه
كیشكی مهرو مالاتت دهكێشن نهدهزانی جــــوار
پیاوی وهك توٚ و ئاغا به قوربانی شوانهكهت دهكهن .

قهرهنی ئاغا دهنگی بهرز كردهوهو به توڕهیی گوتی:ـــ
ـــ بوختانیێ مهكه ههتیوو، قهت پیم خوش نهبـــووه
چاوم به كهسم و روخساریان كهوێ ،ئهگهر نهشـــم
وێرابێ راستهو خوٚ پێیان بڵێم ، بهلام بهدل قهت
خوشم نهویستون ، ئهوهی به "حاجی" بلی۰۰۰
له ههوهل روژیشهوه لهگهڵیان نهبووم۰ له پاشان ـــ
دریژهی پێدا و ووتی:ـــ
ـــ جامانهم بوٚ لار دهكا ۰ بهشهوبه ناو گوند! تیدهـ
پهڕیو له پایگا دهدا ، باههڵیگرینهوه ۰۰۰ ئیمــه
دهروستی دهوڵهت نایهین ،نا، بو ئیمه مانـــان ـــ
واباشتره لهگهڵیان رێك كهوین ، خومان لهگهڵیـان
ریك خهین ، چ زیانیكمان بینی له دوستایهتـــــی
رهئیس پاسگای زهمانی " پههلهوی"۰كویخا ههڵیدایه
و گووتی :ـــ
ـــ بابم قسهیهتی ،من خوٚم شایهدم چهند كوری ـــ
ئهم گوندهمان له سهربازی نهجات داوه،هـــهر
به فروج سووركردنهوه ۰۰۰ چهندهها كاری تر۰۰
كهبا ههر لهسینگم دا بمینیتهوه ۰
ـــ دوینی له دورهوه دوستایهتیمان دهكرد، ئـهمرو
له نزیكهوه دوستایهتیان۰۰۰۰۰۰
شهو زرینگا بووه ، بهلام هینده له گومی قسهو ـــ
بیرهكانیان قووم ببوون ئاگایان له ههموو لایهك برا
بوو ۰ دهنگیان نزم تر كردبوو، چاوه ســـوور و
دهرپهریوهكانیان بریبوه دهمو لێوی یهكتری۰بهشیــك
لهسیبهرییان نهخشی دیواره برقێ گرتووهكانـــــــی
دیوهخان ببو،خهریكی ملانێ بوون بهشیكی تریــش
به پهنجهرهدا خوٚیان دهكوتایه دهرێ۰ شوقی چــرا
توڕهكهش ههردههات و بهرهو كزبوون دهرۆیشت ۰۰۰

٣ /ـ پانزه رۆژ له قسەکانی فەرمانده تێپەر ببوو ، بەتێپەربوونی هەرساتێ ، هەر رۆژێ قورسایی ئەم خەمەرە ترسناکە، پتردیمەنی قێزنـاوی ـ دەردەخست . بەتێپەرینی هەرساتێ خەڵك هەستی دەکرد هەنگاوێکی تر داوێت بۆ نزیك بوونەوە لەم جانەوەرە بێ بەزمیە . هەر دەهات هەناسەیان سارترو رەنگیان زەرتردە بوو . نزیك تر بوونەوە لە مۆلەتی چۆڵکردن بە رەنج و دل مردویەکی پتر خوێ ئەنواند ، جەرگ و دڵی ئەکرۆشن ، دیمەنی خنجیلانەو ژیکەلانەی ئەم گوندە لە رۆژانی شادی وینەی بوکێکی رەزا سووك بوو کەرەنگی جوانی دەردەخست ، بەلام ئیستا لە دەریایەك دەچوو کە هەور و تەم و مژە بە تەواوی لی نزیك بوو بیتەوەو لەئامێزی گرتبێ . وەك دەریای مەند و هێدیەکە لە دەرون دا دەکوولەو دەلولێو شەپولەکانی ماڵ وێران کەری خەریکن هەڵبکەن ، ـ تۆفانێك لە هێمنی ئیستای دە خوێنرێتەوە . توفانیك کە بەرپابوو ، چ ئاسە واری ژیان ناهێڵێ و دیمەنە شەنگ و جوانەکانی گوند رادەماڵێ و دەیانکاتە هێلانەی نەغمەی تاڵ و ناخوشی گوندە شومەکەی دیل و رەنج .... لەم ماوەیەدا حاجی ناردبوی بەشوین کورەکەی کلەە شار دەژیا . خوشی جاریك چو بووە شار قەرەنی ئاغاش رایسپاردبووە ئاموزا وبرازاکانی لە گوندە کانی دراوسێ . یەك دووجاریش سوکە پیوەندیەکی لەگەل فەرماندەی پایگا گرتبوو .....

٤ /ـ شەو بوو درەنگانی ، سەوەر ، سکوتی ئاوایی کە وینەی پەردە خوی بە سەر گوندا تخێل کردبو وە ، بو ماوەیەکی کورت شکاند . دەنگیان شەوی داچڵەکاند . پاش ئەوەی دەنگیان دان ، تانزیکەی پارشەوی کە سەر لە نوی دەستیان بەوەرین کردەوە ، بی دەنگبوون . ئاسمان رەش و تاریك و ئەستیرە جوانە کانی جریوە جریویان بوو ، وەك ئەوەی هەزاران رازو نەهێنیان لە خودا ـ شاردبیتەوە ، سەرنجی جاویان بو لاخوکەمەکیش دەکرد . گوند خاموش و بێدەنگ تەنها یەك دوو ماڵ چراکانیان بەتەنگەنەفەسی دەژیا . تەقەو شەقەی ئەلقە ـ ریزی دەرگاکان ، جیرە جیری کردنەوە پیك دادانیان ، هاتوچۆی بەئەسپای یەك دوو لاو بو ئەم ماڵ و ئەو ماڵ ، گوندی لەخەو راپەراند خەبەری دابەزینی پولیك پ.م وەك گیژەڵوکە بە هەموو ماڵیکدا گەرا . خەڵك خەواڵوو ، بەلام بەخیرایی خۆیان گەیاندە شوێنی کوبونەوە . دوو کومیسیری ـ حیزبیش لەتەك پیشمەرگەکاندا بوون . بۆباس و راویژ لە بارەی راگویزانەوە هاتبون . هەموو خزابونەژوورە ـ بچکۆلەکەی ماڵی هەمزە و جێ دانیشتن بو کەسی تر نەمابووە . هەوای ژورەکە گەرم بوو . لاوەکان زوربە ـ یان بە پیوە وەستابوون . شۆقی کزی فانوسە رەشەکە زوری بڕ نەدەکرد . ریزەکانی پشتەوە تاریك مابۆوە . تەنها لە بریسکەی چاوەکانیان هەست پێدەکرا پشتەوە بڕەو چۆڵ نیە . هەمزە وەك خانە خوی یەکی چاك لە بەردەرگا وەستابوو ، هاتوچۆی دەرو ژوری ـ دەکرد . جارو بار پڵیتەی فانوسەکەی بەرزو نزم دەکردەوە . سیمای گری گرتبوو ؛ شەپولی خەو تیشکاوی چاوەکانی دەریان دەخست لە سەرە شەوێ ـ را چاوەڕێ بووە . لەوەتی قامی کردبۆوە لە ماڵی حاجی دەهاتوو و دەچوو دەمێك ساڵ بوو شوانکارەی بوو . پیاوە بە ساڵاچووەکانی ئاوایی کە بابی هەمزە یان دەناسی ، دانیان بەمەدا دێنا کە هەموو ئازای لەشی هەمزە ، لەباڵای درێژی و برۆی رەشوپانی ـ بگرە تا سەرشێتیەکەی و تەنانەت بزێویەکەشی ، هەمو لە بابی را بە میرات ماوەتەوە . هەمزە بەر لەوەی پێیوماڵی حاجی بگرێتەوە ، سالیك بوو ناردوویانە بەر بەرخەڵی ماڵی قەرەنی ئاغا . بابی هەمزە رەعیەتی قەرەنی ئاغابوولە ئاست ئەو دا تەنانەت خاوەنی ماڵ و منالیش نەبوو . گەلی کویرەوەریو چەرمە سەری بە دەستیەوە چیشتبو .... ئاغا زۆری سوکایەتی پی کردبوو ،

بابی هەمزەش قسە لە روو و کەللە رەق‌بار هاتبوو
ئەوەندەی بۆ لوابا بۆ ئاغای شل نەدەکـــــــرد٠
هەر بۆیەش پەند نەما بەسەری نەهێنێ ٠ بێگارو
دارکاری ، لەتەویلەکردنی ئەزمون کرد بـــــوو٠
قەرەنی ئاغا ئەوسا دەس رۆیشتو بە زەبرو زینگـــ
بوو (گونی گونداری دەردەهێنا)بە چلەی —
زستان کەرسەی چەند مالی گوندی بە پیـــرو
زارۆکەوە خستە پەرگەی دێ ٠٠٠٠٠٠٠٠٠٠٠
هەمزە ئیستاش کە چاوی بە ئاغا دەکەوێ یـــا
بە بەر تە ویلەی مالی قەرەنی ئاغـا تیپەر ی
یادی روژە شومەکەی دارکاری بابی ،وەك —
خەونی دەمەو بەیانی وەك دیمەنێکی لـــــــە
تەمومژدا دیبێتی ، دێتە یادی ٠
زستان بوو بەفرێکی قورس تاسەر چوك ئـــەرزی
داپوشیبوو٠ قەرەنی ئاغا رایسپاردبو بابی هەمزە—
کەبێت و بانەکان‌بمالێ٠ بانەکان زۆر بوون و
بەفرەکەش قورس ، بانی تەویلەو کادێن و دیوە—
خان و ئەندەرون ٠٠٠٠٠
تاپاش نیوە رۆ پێوە بوو، بەلام هێشتا نیـــوە
نەکرابوو، ئارەقە بە هەموو لەشیدا دەتکایـــــە
سەر بەفر ٠ ماندو شەکەتو برسی و تینو بوو و
برستی لێ برابوو٠ ئەویش بێلی لێ فریدابـــوو
بە جویندان‌چوو بۆوە مالێ ٠ ئاغاش وەك بـــەراز
بەرقداکوتو،رۆژی پاش ناردی بەشوێنیدا٠٠٠٠٠
بەر تەویلەیان حاشتبو ،بابی هەمزەیان قـــول
بەست کردبوو ،نوکەرە بەدفەرەکانی بەر بیوونــە
گیانی، بەشێکی زور لە خەلکیی‌گوند کوبوبونـەوە
ردێن سپیەکان خێرا خێرا پێشیان بە قەرەنـــی
ئاغا دەگرتو تکایان بۆدەکرد٠
— غەلەتی کردووە ،ماندوبووە ، هیلاك بـــووە
بیبەخشە٠٠٠٠
قەرەنی ئاغاش دەستی نابوە بەر کەلەکەی و بـــە
خیرابی پیاسەی دەکرد ، کەفی دەردابـــــوو
بێ ئەوەی گوێ بگرێتە ردێن سپیەکان و سەیریان
کات بە سەر نوکەرەکانیدا دەیگوراند:—
تێ‌ی‌هەلدەن لەو تولە بابەی ٠٠٠دەستی لـــێ
هەلمەگرن ٠٠٠ بێ قسەبی من دەکا٠٠٠تا عاقـــل
دەبێ، تێی هەلدەن ٠٠٠ لە پاشان لە تەویلەی—
کەن ، سەری لەئاخوری ٠٠٠ قەرەنی ئاغام پێدە
لێن ٠٠٠٠٠٠٠٠٠٠٠٠٠٠٠٠٠٠٠٠
تا شەکەت بوون و لەپێ کەوت دارکاریان کـــردو
کوتایان ، سەری لەدوو۔سی جێ شکابوو،ئەوپیاوە
چوارشانەیە فرمێسکی بە چاودا دەهاتە خـــــوار،
رەشو بۆر هەلگەرابوو وەك خانویەکی تێك قرماو،ناحەز
و ناشرین دەینواند، بەتەواوی تێك شکا بـــــوو
ئەمە هەوەل کوتانو دارکاری نەبوو ،بەلام پـــاش
ئەم جارە خوی نەگرتەوە ماوەیەکی زور لە جێدا کەوت
٠ هەر ئەو لە جێکەوتنەدا بوو وپاش سالێـــك
لە ژورە پچوکو تاریکەکەی خوێان دا بە هێمنی چاوی
بو هەمیشە وێك نا و نەیکردەوەو ئیتر نەیتوانی —
هیچ بزیویەکی تر بکات ، تا هەرەشەی ئاغا کـــە
گووتبوی ، جارێکی تر پانزە شەوان لە تەویلەی —
دەبەستمەوە و بەشەق لە ئاوابی دەری دەکەم """
سەر بگرێت٠
لە کاتی دار کاریە کەیدا هەمزە خوی بێ نەگیرا بوو
خوێ گەیاندە بابی و پێوەی لکا ٠ بە هەموو هێزی
هاواری دە کردو فرمێسکی دەرشت، ئەم روداوە —
هەمیشە وەك گرێیك سەردلی ئازار دەدا.کەبـەفـــر
دەبارێ ئەم برینە کۆنە دەگەل دەنکە درشتەکانـــــی
بەفرەکە بە تازە ئەزریان دادەپوشی ، سەری —
هەلداوە ٠ لەوکاتەوە کەبابی مردبوو حاجی بردبویە ژێر
بالی خوێ ٠ لەپێشان بەنانە سك و لەم سالانـەی
دوابی کە مەری حاجی لە زۆریدا بوو،لەسەر دەستی
چەند کەسان هەموو سالێ جگە لە شەکیکو دەستێ
جل ،هەندێ پارەی بو بریبووە٠هەمزە دوستایەتـی
لە تەك پیشمەرگەکان خوشبوو ،بەرلەوەی ناوچــە
بگیریتەوە و گوند چۆل کەن ، کەمتر شەوی واهەبوو
سەر لە مەقەری نەدات ،تا درەنگانێ گوێی بۆ —
قسەکلنیان دەگرت ٠ باسی ئاوات و ئارەزوەکانـــــی
خوێ دەکرد ، باسی رەنج و ئازارەکانی ژیانی دەکـرد
ئەو ئازارانەی فرچکی پێگرتبوو و ئاوێتەی خوێنی ببون.
بە ئاسودەبی رۆچنەی دلی لەلای وان دەکــــــردەوە.

بەرۆژیش کاتێ لە بەر مەڕی بوو ،هەردەستەیەکی دیبا بە گەرمی پێشوازی لێدەکردن ، بەقسەی گەرمو بە تین لەگەڵیان دەدووا و لە نان پێخوری دا بەشداری دەکردن ،جارجاریش هەناسە گەرمی بە شمشاڵەکەیدا ڕەوانە دەکرد و جۆشی دڵیانی دەبزواندئەوەی لەدەستی هاتبا دەریخی نەدەکرد ،ئێستاش هەرکات ویستبایان بێنە ناو گوند یا بەگوندا تێپەرن پێشتر هەمزەیان ئاگادار دەکرد. ئەویش هەندێ لە گەنجەکانی تیدەگەیاندوله کاتی دیاری کراو ، بەرەو پیریان دەچوون. ......
...کوبونەوەکە تا نزیکەی پاشە شەوێ دریژەی بوو، پ.م کان پاش گفتوگو و تەگبیرو پرس ورا لە گەڵ خەڵکەکە ، ژەمیکی تیروتەسەڵیان لە ماستی مەڕو لۆرکو پەنیری تازە خوارد و وەك نیسێ لە دلی تاریکیدا بزر بوون ، تەنیا بۆنیان بوو کە "با" هەڵیدەسوراند و بوتاوی سەگەکانی ووشیار کردەوە . بەلام پاش قەیرێ ئەوانیش بێدەنگ بوون گوند یەکسەر نوقمی بێدەنگی بوو ،خامۆشی کەلەکەی لە ئەرز دا ...
لەدوورەوە دیار بوو هەناسەیەکی بە هێز تیشکی کزو ناوەختی فانوسەکە مراندەوە.....................
..................ماویتی

وەڵامێک بۆ ..

بەرێز مامۆستا :ـ
دوو پارچە هۆنراوەکەت گەیشتە دەستمان . ئەوا بۆ نمونە چەند بەیتێکی بلاو دەکەینەوە . هیواداریین زیاتر خۆت لەگەڵ شیعر ماندو بکەی. چاوەڕوانی شیعری ڕێك و پێکترین.

"ئاشتی"

خوشەژین کەس داری هیلانەی نەبڕی
باڵە فری بەگوری بێ بەختی بەسەریا نەفڕی
شەڕە هاوالی مەرگە ئاشتیە برای ئینسان
ئاشتی بزەی ژیانە هۆی ئاسایشی جهان

" کوردستان"

کوردستان خۆشم دەویت بەدڵ و بە گیان
دایکی مان نیشتمانی جوان باوەشی ژیان
لەتوو دەبینم بوونی خۆم گەورە کراوی باوەشی تووم
دەت پاریزم سوێند دەخوم لەسەر بریارم دەڕۆم

گوڵی گۆڕستان

مـەوجود سامان

هـۆ ئـەو جوانەی کـە خـۆشم دەویـست
مـاچی دەدامـی ، بۆیەك دەمـردین
خـودا ئـاسا بوو ، ئـەوم دەئەرسـت
ئێستاش تێك ناگەین ، تۆبڵێی بەردین

من هەرچیم هەبوو بەخشیم بـەو ڕێیـە
کـە دەمـبینی مـات و چاوەڕێی ئـەوم
تـارماییەك مـاوم نـەك جەستەی بزێـو
چرپـەی بی مانای یەك زیندە خـەوم

وا بە سانایی دڵی وێرانم ناکەوتە سەمـا
گـەر وەرزەکان وا خێرا تێپـەڕ بـن
خـەم وەکو مامز بـۆ هەوراز ڕاکـا
یادەکان تێـکەڵ بە زەردە پەڕبـن

چی یە خۆ منیش ئەو قەقنەسە نیـم
بسـوتێم دایم ، بو ماچێکی دیـم
گەر تـا هەتایی بتگرمە ئـامێـز
کە چاو کەمەوە هـەر تینوو و برسـیم

گەر بمزانیایە ، هەرچی خەم هـەیـە
لەم دنیا پووچە ، دەمنوشی وەك مـەی
نـە با ئەو سـاتە تاڵە ببینـم ......
لە ژێر درەختی مەرگ چـاوان لێنك بـدەی

من هەرچییەکم خـوش ویست لـە دنیـا
کۆچ دەکـا یاخو بـۆم ناکا ، دەمـرێ
دەست بۆ پـەپوولەی خۆشبەختی بـەرم
وەك دڵی شاعیر هەر زوو کـرژ دەکـری

١٩٨٢

ئەو تیرەی کە هات دڵمی پێکا
بێ دەنگ ، وەکو شۆڕەبی وەستاو
فرمێسك لە چاوە تامەزرۆکانم
خوێنیش لە گیانی ماندووم دەتکا

منیان برد بەرەو گۆڕستانی دوور
لەوێش تریفەی مانگیان دەنێژا
هەرچی مەل هەیە کەوتنە پرسە
لە سەر گۆڕەکەم ڕووا گوڵی سوور

پێکەنین ئیدی وا سەری هەڵگرت
نەگەڕایەوە ئەم شارە ڕەشە
چ ئاگرێك بوو کەوتە نێو دڵان
دوکەڵ ئاسمانی زیوینی داگرت

بەو تەورەی سەری عیشقیان بڕی
ئێستا ئەوانن ڕەشپوش و کزن
گوڵی جوانیان خستە ژێر پێیان
پەردەی ئاواتی منیان دڕی

دەهەستە دەرچوو چی لە گۆڕ دەکەی
هەی ئەو شاعیرەی بی سەرو شوێنی
کە لە ژیانا بێ نیشتمان بووی
لە مەرگا بۆچی داوای خاك دەکەی

هەی کڵوڵ ؟ هەستە لەو گڵکۆ تازە
خەو بەکام بەهەشتی خواوە دەبینی
بۆچی نازانی لە قیامەتیش
وەرزەکانی تۆ بەبێ بەهارە

شەوی خوێن باری تۆ لەدایك بووی
شەوە ناوکتی دزی و لێی دا ڕوشت
شادیش لەو ساتە لای تۆ کۆچی کرد
نەتزانی بۆخۆت زەنگی مەرگت بووی !

٢ی ڕێبەندان

کۆماری کوردستان
١٣٢٤ ١٩٤٦

دووی ڕێبەندان جێژنی نەتەوەیی هەموگەلی کوردە٠
بەم بۆنەیەوە جێژنێکی گەورە بەڕێوە دەچێ لەلایەن ئەنجومەنی فەرهەنگی کورد لەشاری ئالمیرەوە٠

بەرنامە:

* شوان پەروەر ویژەری بەناوبانگی کورد٠
* شانۆگەری "پرسۆ" تیپی شانۆیی لەئالمیرە٠
* تیپی کۆمانیشتمان (هەلپەرکێی ڕەسەنی کوردی)٠
* سرودی نیشتمانی "قوتابیانی قوتابخانەی کوردی ئالمیرە"٠
* موسیقای هولەندی (تیپی تایم ئاوت)٠
* هەلپەرکێی گشتی بەدەهۆڵ وزوڕناوە٠
* خواردنی کوردی ونوشابە، بەنرخێکی هەرزان٠

ئێوارەی ڕۆژی ١٩ ی ژانوریە، جێژنی دووی ڕێبەندان بە سەرکەوتنەوە بە سەر چوو٠ شایەنی باسە لەبەر سێ هۆی گرنگ چاوەڕوان نەدەکرا جێژنەکە بەو جۆرە سەرکەووتووبێ٠ یەکەم:ـ هەمووی سێ ڕۆژ بوو شەڕی کەنداو دەستی پی کردبوو ٠ شەڕێکی خوێناوی ، کە زۆربەی ئەوانەی دەبوو لە جێژنەکەدا بەشداری بکەن، بە شێوەیەك پەیوەندیان پێوە هەبوو٠

دووهەم: برادەریکی خوشەویستی کوردستانی عیراق کۆچی دوایی کردبوو٠ کاك سالح پیداوی* ، پێژەرکەیەکی کۆن کەبۆ زۆربەی کوردە کانی دانیشتوی هۆلندە ، جێگای ڕێز بوو ٠ روحێ شادبێ ٠ زور کەس لە بەر سەرخۆشی بۆی نەکرابوو٠

سێیەم:ـ کوردێکی کوردستانی تورکیە زەماوەندی بوو ٠ بەشێك لە کوردە کانی کوردستانی تورکیە لەبەر ئەوە نە هاتبوون٠ دەبێ بلێن ئەو سەرو بەندە بۆ کوردە کانی دانیشتوی هولند ڕواڵەتێکی هەمیشەیی کوردستانی هەبوو ٠ خەلکی کوردستان لە مێژووی دوورو درێژی خویاندا ، هەمیشە شەرو شین و شاییان لێ تێکەڵ بووە خووشیان پێ گرتووە کە لە یەك کاتدا بەرەو ڕووی هەرسێکیان بنەوە٠ لە کوردستان زور جار وا هەڵکەوتووە کە لە لایەك شایی کراوە . لە لایەکی تر شەڕ درێژەی هەبووە ٠ لە لایەك تەرم نێژراوەوە و لەلایەکی تر بوك گوێزراوەتەوە

ئەوە قانونێکی سروشتیە کەخەلکی کوردستان بە باشی لە گەلّیا ڕێك کەوتوون٠ ژیان ڕاناوەستی ٠ لە گەڵ هەرسێ ئەو خاڵەش کە باسمان کرد ، زیاتر لە (٣٠٠) کەس لە جێژنی دووی ڕێبەنداندا بەشدارییان کرد٠ جێژنەکە بەرنامەیەکی زور ڕێك و پێکی هەبوو٠ بەشداری شوان پەروەر هونەرمەندی بەناوبانگی کورد، گەرمیەکی تایبەتی دابوو بە جێژنەکە تیپی هەلپەرکێی "کومان نیشتمان " لە نواندنی فولکلۆری کوردی دا نەخشێکی زور بەر چاویان بوو٠

*هەلسوربنەرانی کوفاری ئاوارە خویان بە شەریکی غەمی کەسوکاری دەزانن ٠ هیوادارین ئاخری ناخوشیە کانیان بێ و سەبورییان بو داوا دەکەین٠

شـــــانۆگەری " پرسۆ" کە لە لایەن تیپی شانۆی سەر بەئەنجومەن ساز کرابوو، بەراستی جێگای سەرنــــــج بـــوو • شانویەك کە بە ئیمکانیەتێکی کەم ، بەبەشداری تەنیا سێ هونەرمەندو منداڵێك ، پێك هاتبوو، بەراستی توانی سەرنجی بەشداران راکێشی • تیپی مـــنداڵانی قوتابخانەی کوردی هێندە بە جوانی سرودی " ئەی‌رەقیب" یان پێش کش کرد، کە سەرنجی خەبەر نیگاری ڕۆژنامەی " ئاڵمیرە داخ بلاد"یان راکیشا •

ئەو روژنامەیە وێنەی کۆری منداڵانی بڵاوکردەوە و کورتەیەکی جوانی لەژێر سەر دێری " کوردە کان یادی دامەزراندی دەوڵەتی سەربەخۆیان دەکەنەوە" نوسی و بڵاوکردەوە • لە خوارەوە کوپی ئەو ووتارە بە وێنەی منداڵەکانەوە دەبینین •

ALMERE - REGIONAAL NIEUWS　　3

Koerden herdenken staat

FOTO: TON KASTERMANS

• Driehonderd in Nederland levende Koerden herdachten zaterdagavond in scholengemeenschap De Meergronden dat vijftig jaar geleden de staat Koerdistan bestond. Gedurende elf maanden hadden de Koerden toen een eigen staat in het huidige Iran. Nu leven twintig miljoen Koerden verspreid over Iran, Irak, Turkije, Syrië en de Sovjet-Unie. Tijdens de feestelijke herdenking weerklonk het volkslied van de Koerden, werd een toneelstuk opgevoerd en viel Koerdische en Nederlandse muziek te beluisteren. De Koerden in Nederland zijn veelal gevlucht voor onderdrukking. In Almere wonen tachtig Koerdische vluchtelingen. Alhoewel ze al vijftig jaar strijd leveren voor een eigen staat, is dezer dagen de ongerustheid over de familie en vrienden weer toegenomen. Toch hopen de Koerden dat de Golf-crisis mogelijk ook hun aanspraak op een eigen land bespreekbaar maakt.

گفتوگۆیەک..

ئەوەی شایەنی باسە لەرۆژی دووی ڕێبەندانـــــی ئەمسالدا لە شاری ئالمیرە • ئەنجومەنی فەرهەنگی کورد لەم شارە ، ئاهەنگێکی سازکرد بو یاد کردنەوەی کۆماری دیمکراتی کوردستان •لـــــەم ئاهەنگەدا گەلێك کاری هونەری نیشان درا • لەو کارانە شانوگەرییەك بوو بەناوی (پرســـۆ) لە لایەن تیپی هونەری کوردی لە ئالمیرە پێشکەش کرا • لەم شانوگەرییەدا چەند ئەکتەرێك بەشدار بوون • ئەو ئەکتەرەی کە سەرنجی ئێمەو بینەرانی راکێشا ، منالێکی دە سالان بـــــوو کە زور جـــوان توانی لە دەورەکەی خویدا وازی- بکـات• هەرچەندە لە دەورەکەیدا تەنها (حیوارێك) چیە نەی بوو ، بەلام توانی ئەوە بسەلمینی ـ کە ئەکتەر تەنها بەجولەکانی و هەلسوکەوتی ســـەر شانو ، دەتوانی ئەکتەریتی خۆی بنوێنێ • ئێمەش بەباشمان زانی ئەم گفتوگۆیە لەگەل ئـــەو ئەکتەرە چکۆلەیەدا ساز بکەین و پێتانـــــــی ـ بناسینین • دەقی گفتو گوکە دەنوسین ، بەلام تەنها لە بارەی زمانەوانییەوە دەستکاری کراوە•

ئاوارە / نـــاوت چیە؟

جەلال / من ناوم جەلالە•

ئاوارە / جەلال و بەس ؟

جەلال /نەخیر جەلالی مەزنە•

ئاوارە/تەمەنت چەند سالە؟

جەلال /تەمەنم (۱۰) سالە•

ئاوارە/چەند سالە ئاوارەیت؟

جەلال /دە سالە •

ئاوارە/واتە لێرە لەدایك بویت•

جەلال /نەخێر• مەبەستم ئەوەیە هەر لەرۆژی لــە دایك بونمەوە لەگەل هەموو خیزانە کەماندا ـ ئاوارەین •

ئاوارە/ ئیستاکە لە هولندە خەریکی چیت؟

جەلال /دەخوێـــم•

ئاوارە/مە بەستمان ئەوەیە ژیانی روژانە چۆن دەبەیتە سەر ؟

جەلال /زور بەی زۆری کاتەکەم بە قوتابخانەدەبەمە سەر ، هەندێ روژیش دەچم بو یاری فوتبال

ئاوارە/ لە پۆلی چەندیت ؟

جەلال /لە پۆلی پینج•

ئاوارە/ئەوەی ئاشکرایە تومان دی لەسەر شانۆ لــە شانوگەری (پرسو) دا بەشدار بویت • ئایا ئەوە یەکەم جارت بوو بچیتە سەر شانۆ• ؟

جەلال /نەخێر• بەڵکو چەند جارێکی تر چومەتە سەر شانۆ •

ئاوارە/لە کوێ ؟

جەلال/ لە قوتابخانە•

ئاوارە / واتە لەگەل هولەندیەکاندا ؟

جەلال / بەلێ•

ئاوارە/ ئەتوانین بزانین دەوری چیت هەبوو؟

جەلال /دەوری پیاوێکی پیرم دی •

ئاوارە/ کەواتە ئەوە یەکەم جارت بوو لە شانوگەری کوردی بەشداربیت؟

جەلال/ بەلێ•

ئاوارە/ خۆت رازی بویت لە دەورەکەت؟

جەلال /دەتوانم بلێم کاریکم ئەنجام داوە ، باشیو خراپیەکەی ئەو خەلکەی دیویانە دەتوانن بریاربدەن •

ئاوارە/ئەی ئەو هاورێیانەی لە گەلتا بوون ، لێت رازی بوون ؟

جەلال /بەلێ زوریان پێخوش بوو زۆر هانیدەدەن•

ئاوارە/ئەی خۆت نیازت هەیە هەر بەردەوام بیت؟

جەلال / بەلێ •

ئاوارە/ حەزت بە چ جۆرە شانویەکە؟

جەلال /حەزم لەوجورە شانویەیە خزمەت بەکوردبکات بتوانین هونەری خۆمان نیشانی هولەندی بدەین •

ئاوارە/ ماموستاکانت دەزانن کەتۆ کوردی ؟

جەلال / بەلێ هەموویان دەزانن •

ئاواره/ چوَن دەزانن ؟
جەلال/ چونکه کەلێم دەپرسن خەڵکی ئیرانیـــت یا عیراق ، من دەڵێم نەخیر کوردم و خەڵکی کـــوردســـــتانم. وه زوّر جار که (فیرهال)دەنووسم بو ماموستا باسی کوردستان و پێشمەرگه وشەرکردنی پیشمەرگەله گەل عیراق و ئیّران و تورکیه دەنووسم .
ئاواره/ واته ماموّستاکانت و هاورێکانت ئیـّـــــــــتا وەزعی کوردستان دەزانن . ؟
جەلال/ بەڵێ. نەك هەربه فیرهال بەڵکو لـــــه (کرینگ)دا بوّ هاوریکانمی باس ئەکەم و عەکسی کوردستانیان نیشان دەدەم.
ئاواره/ ئەتوانیت پێمان بڵیت (کرینگ) و (فیرهال) مانای چی؟
جەلال/ فیرهال واته پارچه نوسینێك کرینگ واته دانیشتن له دەوری یەك .
ئاواره/ حەز دەکەیت بگەرێیتەوه کوردستان ؟
جەلال /بەڵێ، ئاواتەخوازم بەکەس و کارم شادبەمـــه وه هەرچەنده نەم دیونو ناویان نازانم.
ئاواره/ وەك دەبینین جوان کوردی قسه ناکەیت بـــــوّ؟
جەلال/ ئەوی راستی بێت کاتیك هاتمه هولندا زوّر منال بووم کوردی باش فیرنەبووبووم . لیرەش له قوتابخانەم ده ورو پشتم هەمووی هولەندین له بەرئەوه هەندی جار کوردی و هولەندی تێکەڵ دەکـــەم .

ئاواره /دەچیته قوتابخانەی کوردی ؟
جەلال/ بەڵـــــــــێ.
ئاواره/ بەرای تو قوتابخانه که چوّنه؟
جەلال/ پیّم چاکه چونکه فیّری خـــویندن و نوسینی کوردی دەبم.
ئاواره/ چەند ماموستای کوردیتان هەیه؟
جەلال/ هەر یەك دانه ئەویش ماموستا (مصستانه)یه
ئاواره/ چەند قوتابین ؟
جەلال/ نازانم هەمووی چەنده .
بەلام پوّلەکەی ئیمه حەوت هەشت قوتابی دەبین.
ئاواره/چیت پیّ خوّشه ؟
جەلال/ لەدنیا دوو شت هەیه ئازادی و ژیردەســـتی . منیش ئازادیم پیّ خوشه .
ئاواره/ دوا قسەت چیه بیلیت؟
جەلال/ دەمەویّ کوردستان یەك کوردستان بێت نەك چوار پارچه. وەدەمەویّ‌شەرنەبیّ، دەمەویّ کورد دەوڵەتی هەبێت . دەمەویّ‌خەڵك ئازاد بژی .
دەمەویّ نەوتەکەمان بوّخوّمان بێت . دەمەویّ نان و خواردن و شت زوّر بێت. دەمەویّ دەوڵەمەندبین.
دەمەویّ خەڵك دروّ نەکات.دەمەویّ یارمەتی هەژار بدریّ.
دەمەویّ قەت دزی نەبێت.
دەمەویّ ئالّامان هەبێت..........دەمەویّ
ئاواره/ زوّر سوپاست دەکەین.
جەلال/ شایەنی نیه.

هەڵەبجە لە یاد ناکرێ

هەڵەبجە ، دڵەکوتەی ئەویندارانی ئازادی . بیرەوەری هاواری خوێن . شەهیدی شیمیایی . زامی هەمیشە کولاوە . بەڵگەی دڵڕەقی دوژمنانی گەلی کورد . وێنەی جینایەتی سەوداگەرانی مەرگ . پاش چەند ڕۆژی دیکە ناسوری هەڵدەداتەوە لەگەڵ چرۆی دەمەدەمی نەورۆزدا . زامی هەڵەبجە کێم دەکا . دیسان دەچیتەوە خەوی مرۆڤایەتی نوستوو . بەرۆکی خۆی دادەدڕی ، نزا دەکا لە ئینسان . بەتایبەت بەناو ئینسانی پێشکەوتو . یانی من کەمتر بووم لە نەوت . کوومیت زوری شیمیایی بەرکەوت . بۆچی برینم سارێژ ناکەن ؟ . بۆ دەمکەنە بەڵگەی کاری بوونی شیمیایی؟ کەچی روحمێك بەحاڵم ناکەن . ....

هیوادارین لەڕۆژی یادی هەڵەبجەدا هەموومان پێکەوە بەرەو ڕووی هاوارەکەی بچین .

بێ گومان بەم بۆنەیەوە چالاکیێك دەکرێ . ئێمە بەش بەحاڵی خۆمان داوا لە هەموو کوردەکانی دانیشتوی هۆڵند دەکەین وێکرا لەو بیرەوەریەدا بەشداری بکەن .

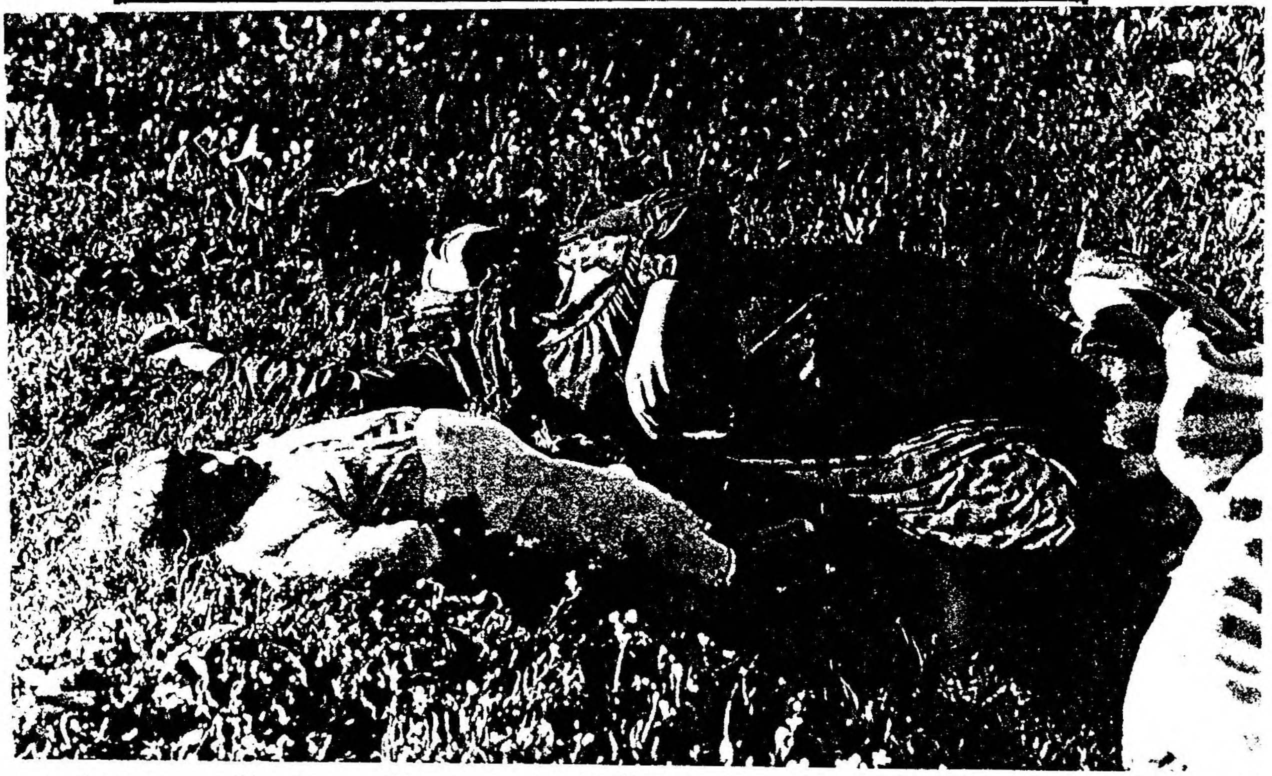

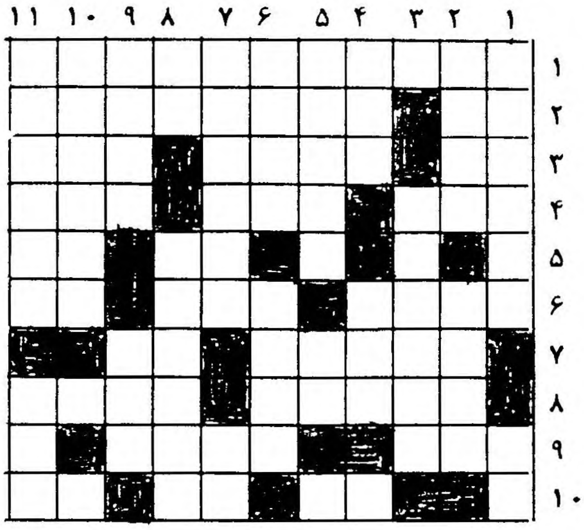

خشتەی وشە یەکتربڕەکان ...

خوینه رانــــی بەریز : •
* * * * * * * * * * * * * * *

بـڕیارمـاندا لەمەو دوا لەهەمووژمارەیەکی گۆڤارەکەمان لاپەرەیەك تەرخان بکەین بۆ (خشتەی ووشە یەکتربڕەکان) • بۆ کاتی سەرگەرمی خوێنەرانی خۆشەویست، کاتی بێ ئیشی بردنە سەر• لە هەمان کاتدا بـۆ سـوود وەرگرتن• وە بۆسەلماندنی توانای زمانەکەمـان وەك باقی زمانەکانی جیهان • هەرچەندە ئەم خشتانە بۆ کات برنە سەرە ، بەڵام ئێمە بەگوێرەی توا نـــا هەوڵ دەدەین کە ووشە نادیارە کان بریتی بن لە ناوی گەورەپیاوان و شاعیران و شارودێهاتی کوردستان و ئامرازو ناو و شێوەی کردارەکان ، واتای دووهەمو سێهەمی و گەلێ زانیاری بەسود • وە هەروەها هەمـــــــوو خشتەیەك بە پرکراوەیی لە ژمارەی داهاتودا بڵاو دەکەینەوە و خشتەی نوێش بۆ پرکردنەوە • جا هەر خوێنەرێ توانی خشتە کە پربکاتەوە پێش دەرجوونی ژمارەی داهاتوی گۆڤارەکە ، دەتوانێ بۆمانی بنێرێ و ئێمەش ژمارەی داهاتوی گۆڤارەکەمانی بە سوپاسەوە بە دیاری دەدەینێ•

ئـاسوبی
* * * * *

١ــخاوەنی یەکەمین داستانی شیعری کوردی •
٢ــنیوەیووشەی زاوا / دیلان یان گوڤەند (پ)
٣ــدووبارە / بەکەسێك دەوتری لێزان بێت (پ) / یەزدان (پ)
٤ــتازە (پ) /پاش (پ) /.لە ووشەی (چاوباز) دا بیدۆزەرەوە =
٥ــ پوش (پ) / دووبارە
٦ــ پێستی ئاژەڵە لەدێهات ئاوی تێدەکەن (پ) / دەرخۆنە/ بەشێکە لەلەش/
٧ــ خزمێکە (پ) / نیوەی ووشەی (جارو) /
٨ــ خواردنەوەیەکی کحولیە/ ژنان ئاویلی دێنن /
٩ــ ووشەی (شاز) بەتێکەڵاوی / جۆرە کارێکی دی (پ)
١٠ــ راناوێکە/ گومان/ کینە (پ) /

ســتونی
* * * * *

١ــ نەینوك/ مەلیك (پ) /
٢ــ توانا (پ) / گۆرانی بێژیکی شۆرشگێری کورد (پ)
٣ــ جەژنێکی کۆنی کورد /
٤ــ لەووشەی (ماشین) دا **بیدۆزەرەوە /** گورچـــیلە بە عەرەبی/
٥ــ بێشــکە (پ) / تەنیشت (پ) /
٦ــ پارە/ کرداریکەبەکاردێ کاتیك خوێنی لووت بەربێ/
٧ــ خوا / مەلیك (پ) /
٨ــ نیوەی ووشەی (خرپن) /شارێکی کوردستانی عێراق
٩ــ بەژن (پ) / چەك دارێك چەکی دژی میللـەتەکەی هەڵگرتبێ/
١٠ــ تازەلەدایك بوو /
١١ــ سەلاحە/ دۆست یان خۆشەویست/

تێبینــــی : ــ

بۆ جودا کردنەوەی ووشەکان ئەم نیشانەیە دانراوە /
(پ) واتە ووشە پیچەواند دەنوسری . لە چەپ بۆ راست •
دوبارە . واتــە هەمان پیت دوبارە دەبیتەوە•

ئامادەکردنی/ حـاجی

AWARE

GOVARA VERHENGI - KOMELAJETI

JIMARE (2) ZISTANA -1991

ANJUMENA VERHENGIA KURD LE ALMERE